

AKTINES

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

● Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΡΟΣΩΠΕΙΟ (Γ.Β.Μ.)	33
● ΠΟΝΟΣ ΚΑΙ ΠΙΣΤΙΣ (Μ. Μηλίγκου).....	35
● ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ (Βασ. Κ. Σταθάκη).....	39
● ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΕΝ ΑΓΑΠΗ ΑΛΗΘΕΥΟΝΤΩΝ ΠΟΙΜΕΝΩΝ (Ιωάννη Μαρκότση)	42
● ΠΟΙΑ Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΔΑΡΒΙΝΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ; (Χρήστου Γιαμβριᾶ).....	52
● ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΛΤΑΠΙΔΑΣ (Χρήστου Γιαμβριᾶ).....	55
● ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΕΛΠΙΔΑ (Πανορμίτη).....	56
● ΣΧΟΛΙΑ (Βασ. Κ. Σταθάκη)	57
● ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. Έπικοινωνίας τῆς Χ.Ε.Ε.)	61

ΕΤΟΣ 73ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2010

ΑΡΙΘ. 708

ΕΥΡΩ 1,50

**Πρός τούς κ.κ. Συνδρομητάς
τῶν « Ἀκτίνων »**

Μέ τήν ἑναρξη τοῦ νέου ἔτους ὑπενθυμίζομε στούς φίλους συνεργάτας
– συνδρομητάς μας, τήν ἀνάγκη νά ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τή συνδρο-
μή τους γιά τό ἔτος 2010.

Ἡ συνδρομή διά τό 2010 παραμένει ἡ ἴδια ἥτοι ΕΥΡΩ 15.

Παρακαλοῦμε διά τήν ἐγκαιρον καταβολήν τῆς συνδρομῆς ὥστε νά συνε-
χίζεται τακτικά καί ἀπρόσκοπτα ἡ κυκλοφορία τῶν « Ἀκτίνων ».

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΟΥΣ 2010

Ἑσωτερικοῦ: ΕΥΡΩ 15 – Κύπρου: ΕΥΡΩ 20 –

Ἑξωτερικοῦ γενικῶς: ΕΥΡΩ 30

Ἡ συνδρομή καταβάλλεται στά γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14),
Θεσσαλονίκης (Ἀγίας Σοφίας 41). Ἡμπορεῖ ἐπίσης νά ἀποστέλλεται
διά ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τό Γραφεῖον μας τῶν Ἀθηνῶν (Καρύ-
τση 14 – 105 61 Ἀθήνα).

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταί μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νά καταθέτουν τήν
συνδρομή τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, εἰς τοὺς
ἐθελοντάς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στίς πόλεις ὅπου ὑ-
πάρχουν.

Οἱ συνδρομηταί μας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμποροῦν νά καταθέτουν τήν συν-
δρομή τους, εἰς τόν λογαριασμόν μέ μορφή I.B.A.N. γιά ἐμβάσματα
τῆς Eurobank μέ ἀριθμό: GR 1102602010000940100366081, ἢ νά
τήν ἀποστέλουν μέ τραπεζικὴ ἐπιταγή εἰς διαταγήν τῆς «Χριστιανι-
κῆς Ἐνώσεως Ἀκτίνων».

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Ἔτος 73ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2010

Ἀριθ. 708

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΡΟΣΩΠΕΙΟ

Τό μυστήριο τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ἓνα μυστήριο. Ἐροί πόθοι καί ἀκάθαρτες ἐπιθυμίαι. Εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πού βεβηλώνεται κάθε τόσο. Ὁ Δημιουργός τοῦ χάρισε ἓνα φωτεινό πρόσωπο καί αὐτός φόρεσε προσώπειο. Προτίμησε τή μάσκα ἀπό τό πρόσωπο. Τό ψέμα ἀπό τήν ἀλήθεια. Τήν ὑποκρισία ἀπό τήν εἰλικρίνεια. Ὁ ἄνθρωπος πού δέν τόν ἀπασχολεῖ νά εἶναι, ἀλλά μονάχα νά φαίνεται, εἶναι ὁ ἄνθρωπος χωρίς προσωπικότητα. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος προσώπειο. Μασκοφορεμένος. Κάτι χειρότερο. Ὅπως πολύ σωστά ἐλέχθη, ἄλλοτε εὑρίσκε κανεῖς μάσκες πάνω στά πρόσωπα. Σήμερα ἡ μάσκα μπήκε μέσα στοῦ πρόσωπο. Δέν ξεχωρίζει. Ἐγινε ἓνα μ' αὐτό.

Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος δέν παίζει θεάτρο, εἶναι θεάτρο. Δέν παίζει κωμωδία, ἡ ζωή του εἶναι κωμωδία. Δέν εἶναι ἡθοποιός στή σκηνή, εἶναι ἡθοποιός στή ζωή. «Ἡ ἀλήθεια του εἶναι ψέμα καί τό ψέμα του ἀλήθεια». Δέν ξέρεις πότε λέει ἀλήθεια καί πότε λέει ψέματα. Εἶναι ὁ ἴδιος ψεῦτικος. Γιατί τό ψέμα

δέν τό προφέρουν μόνο τά χεῖλη. Τό προφέρει προπάντων ἡ καρδιά. Μέ τό ψέμα ψευτίζει ὁ ὅλος ἄνθρωπος. Ἄν δέν ἀνακαλύπτεται πάντοτε καί δέν χάνη τήν ὑπόληψή του στούς ἄλλους, χάνει τήν ὑπόληψή του στόν ἴδιο τόν ἑαυτό του. Δέν εἶναι τίμιος μέ τόν ἑαυτό του. Καί αὐτό εἶναι τό πιό σοβαρό. Δέν εἶναι, τέλος πάντων, ὁ ἀμαρτωλός πού πέφτει καί σηκώνεται καί μετανοεῖ. Εἶναι ὁ ὑποκριτής πού δέν αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη τῆς ἀνορθώσεως. Καί τό χειρότερο. Ψεύδεται ὄχι μόνο μέ ὅ,τι κατώτερο κρύβει μέσα του, ἀλλά καί μέ ὅ,τι καλό. Δέν ψευτίζει μόνο μέ τίς κακίες, ψευτίζει καί μέ τίς ἀρετές. Ψευτίζει τίς ἀρετές.

Κλασσικό παράδειγμα ὁ Φαρισαῖος. Παίρνει τίς ἀρετές καί τίς ἀλλοιώνει, τίς νοθεύει, τίς ψευτίζει. Νοθεύει τή νηστεία, ψευτίζει τήν ἐλεημοσύνη, ὑπονομεύει τήν ἀγάπη, ἀσχημίζει τήν προσευχή. Ὁ ὑποκριτής ἓνας ἐπικίνδυνος ἀλχημιστής πού ἀλλοιώνει καθετί καλό, ἀφοῦ τό περνάει ἀπό τό σκοτεινό ἐργαστήρι τῆς ἀλλοιωμένης ψυχῆς του. Ἡ

ἀρετή του δέν εἶναι ἡ ἀντανάκλαση τῆς καθαρῆς ψυχῆς του. Εἶναι τό περισσεύμα τῆς ἀκάθαρτης καρδιᾶς του. Καί ἀφοῦ τό στόμα λαλεῖ ἀπό τό περισσεύμα τῆς καρδιᾶς, ὅ,τι ἔχει αὐτό καί προσφέρει.

Ὁ ὑποκριτής ἀσκεῖ τήν ἀρετή. Ὁ Φαρισαῖος εἶχε ἀρετές. Αὐτό δέν μποροῦμε νά τοῦ τό ἀμφισβητήσουμε. Τό ὅτι νήστευε, προσευχόταν, ἔκανε ἐλεημοσύνες, «ἀποδεκατοῦσε» ὅλα τά ὑπάρχοντά του, ἦταν γεγονός. Ἀρετές εἶχε. Ἀλλά καλύτερα νά μήν τίς εἶχε. Ἀκριβῶς γιατί τίς γελοιοποιοῦσε. Καί τίς γελοιοποιοῦσε, γιατί τίς νόθευε, τίς ψεύτιζε. Καί δέν ὑπάρχει χειρότερο πράγμα ἀπό τή νοθεία. Τό κάλικο νόμισμα ἐκτοπίζει τό γνήσιο. Καί ὁ Φαρισαῖος ἀσκώντας τήν ἀρετή τήν δυσφημοῦσε. Στό πρόσωπό του ἔχανε κάτι σημαντικό ἀπό τήν ἀξία της, ἀπό τήν ὁμορφιά καί τήν ἐλκυστικότητά της. Γι' αὐτό καί τή στηλίτευσε ὁ Κύριος.

Ἀρετή ἡ νηστεία. Ἐντολή Θεοῦ. Ἀσκεῖ στήν ἐγκράτεια καί στήν αὐτοκυριαρχία. Τήν νοθεύει ὅμως καί τήν ψευτίζει, ὅποιος τήν περιορίζει μόνο στήν τροφή καί τήν ἀποχωρίζει ἀπό τήν ἀγάπη. Δέν τρώει λάδι καί τρώει τόν λαδᾶ. Νηστεύει ἀλλά ἀντιπαθεῖ καί

δέν συγχωρεῖ. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, μᾶς λέει ὁ Κύριος, «ἀπέχουσι τόν μισθόν αὐτῶν». Καί πῶς ἦταν δυνατόν νά γίνη διαφορετικά; Ἀμείβει κανεῖς καί βραβεύει ποτέ τό ψεύτικο, τήν ὑποκρισία καί τόν ὑποκριτή;

Ἀρετή καί ἐξαιρετικό προνόμιο γιά τόν ἄνθρωπο ἡ προσευχή καί ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ. Πόσο ὅμως χάνει, ὅταν τήν τυποποιῇ καί τήν ψευτίζει καί τῆς ἀφαιρῇ τό «ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ» ὁ ὑποκριτής ἢ ὁ τυπολάτρης! Ἡ ἀρετή μεταβάλλεται σέ ἁμαρτία. Ἡ λατρεία ξεπέφτει σέ «βαττολογία», σέ τυπολατρεία. Τό ἴδιο θά λέγαμε καί γιά τήν ἐλεημοσύνη. Πόσο ἱερό πράγμα, ἀφοῦ ἀποβλέπει στόν ἀδελφό μας, στόν πλησίον, στόν συνάνθρωπό μας! Ὅταν ὅμως δέν ἀποβλέπη στόν ἀδελφό, ἀλλά στό ἐγώ, ὄχι στή συμπαράσταση τοῦ ἄλλου, ἀλλά στή δική μας διαφήμιση καί προβολή; Τότε μιά τέτοια παραποίηση, μιά τέτοια προβολή, γίνεται τῆς ἀρετῆς προσβολή. Νά τό χειρότερο ψέμα. Ὅχι αὐτό πού προσφέρουν τά χεῖλη, ἀλλά αὐτό πού βγαίνει ἀπό τήν καρδιά. Τό ψέμα πού κάνει ψεύτικο τόν ἄνθρωπο, πού ψευτίζει τήν πνευματική του ζωή. Αὐτόν τόν φαρισαϊσμό χτύπησε ὁ Χριστός. Ἐμεῖς;

Γ.Β.Μ.

ΠΟΝΟΣ ΚΑΙ ΠΙΣΤΙΣ

«Δίς γε καί τρίς τό γε καλῶς ἔχον,
ἐπαναπολεῖν τῷ λόγῳ δεῖν».

Πλάτων

Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ, ἐπαναλαμβάνει χρησίμη γνώση γιά τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου, διότι εἶναι ἀναγκαῖον, ὅπως γράφει καί ὁ φιλόσοφος Πλάτων, νά τονίζεται, διά τοῦ λόγου, ἡ χρησίμη γνώση, κατ' ἐπανάληψιν.

Στό κείμενο αὐτό θά ἐξετασθῇ ὁ **πόνος**, μέ στενή ἔννοια, ὡς σωματικό ἄλγος καί, μέ τήν πλατύτερη ἔννοια, ὡς **ἀσθένεια** (μέ ἢ χωρίς τό σωματικό ἄλγος).

Ἡ Πίστις (κεφαλαῖο Π) θά λογισθεῖ ὄχι ὡς ἀπλό λειτουργικό στοιχεῖο τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, ἀλλά «**ὡς πεποιθήσεις καί ἐμπιστοσύνη στό Θεό**», **τόν προστάτη καί βοηθό γιά ὅ,τι συμβαίνει στή ζωή μας**.

Ὡς γιατρός ἔχω ζυμωθεῖ μέ τόν πόνο πενήντα ἔξι ὁλόκληρα χρόνια καί ἔχω βιώσει τίς διάφορες ἀντιδράσεις τοῦ πονοῦντος. Συνεχῶς μελετῶ τόν πόνο, σέ ὅλες του τίς διαστάσεις καί πιστεύω, ὅτι ὁ πόνος εἶναι στοιχεῖο ζωῆς, πού πρέπει νά ἐνδιαφέρει τόν καθένα μας ὡς ψυχοσωματική ὄντοτητα, ἀλλά καί ὡς **ὑπαρξή**, δηλαδή ὡς «ἐκφραση συγ-

κεκριμένης ἐκάστοτε ἀτομικῆς ζωῆς» κατὰ Κίρκεγκαρντ (Kierkegaard Sören Aabye 1813-1855).

Πιστεύω, ἐπίσης, ὅτι ὁ πόνος πρέπει νά ἀντιμετωπίζεται ἀπό τόν ἄνθρωπο - ἀποδέκτη ὑγείας ἢ λειτουργό ὑγείας (ιατρό ἢ νοσηλευτή) **ὀλικά**, δηλαδή, ἱατρικῶς, φιλοσοφικῶς, θεολογικῶς καί παιδαγωγικῶς.

Κάθε ἄνθρωπος, μεταξύ τῆς ἀρχῆς καί τοῦ τέλους τῆς φυσικῆς του ὑποστάσεως, συμβιώνει μέ καταστάσεις, πού εἶναι συνυφασμένες μέ τήν ὑπαρξή του: ὑγεία καί χαρά, ἀρρώστεια καί πόνος, ἀρετή καί ἁμαρτία, λογική καί πίστη, ζωή καί θάνατος. Καί αὐτά ὅλα εἶναι πραγματικότητες, οἱ ὁποῖες συνδέονται μέ τήν **ἐπιστημονική γνώση**, ἀλλά καί μέ τό **λόγο τοῦ Θεοῦ**.

* * *

Ὁ πόνος γίνεται **ὀριακή** στιγμή τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καί ἓνα γεγονός πού τόν τρομάζει. Ἡ αἰτία τοῦ πόνου, συνήθως, εἶναι παθολογική. Ὅμως, ἕνας πόνος συνοδεύει καί φυσιολογικές

λειτουργίες του οργανισμού (π.χ. ό το-
κετός).

Όσοι πονέσαμε κάποτε, θυμόμαστε τό
δυσάρεστο σωματικό ένόχλημα και τήν
επίδρασή του στόν ψυχισμό μας.

Όταν μιλάμε για πόνο δέν θά τόν
έννοούμε γενικά και άφηρημένα. Θά
τόν έννοούμε ώς «καυτή στιγμή τής ζωής
συγκεκριμένου άνθρώπου». Ό πόνος
είναι αύστηρά προσωπική κατάσταση (L.
Wittgenstein). Είναι άπολύτως άτομικό
βίωμα και μόνον αύτός πού πονάει
γνωρίζει, άκριβώς, εάν πονάει.

Ό γιατρός άντιμετωπίζει τόν πόνο
συγκεκριμένου προσώπου και προσπα-
θεί νά θεραπεύσει τό σωματικό στοι-
χείο, μαζί μέ τό ψυχοπνευματικό και
κοινωνικό status του πονούντος. Ό Ίπ-
ποκράτης στή θεραπευτική του μέθοδο
παραιοηούσε τό «άνθρώπινον όλον» και
έτσι άντιμετώπιζε τόν άσθενή. Καί σή-
μερα ή σύγχρονη ιατρική βλέπει όλικά
- όλιστικά (holistic) τόν πόνο και συμ-
βουλεύει τόν άσθενή μέ αύτή τή «φιλο-
σοφία» νά παλεύει τόν πόνο του.

Ίατρικώς, ό πόνος όρίζεται ώς σύμ-
πτωμα πολύ ένοχλητικό, «ώς συνδυα-
σμός δυσάρεστης φυσικής αίσθήσεως
και άρνητικής συναισθηματικής φορτί-
σεως».

Τό αίσθημα του πόνου γίνεται άντι-
ληπτό τοπογραφικώς, κατά τό βαθμό
έντάσεως και τήν αίσθηση τής ποιότητός
του, μέσω του κεντρικού νευρικού συ-
στήματος. Δηλαδή, μέ τόν έγκέφαλο κα-

ταλαβαίνει ό άνθρωπος, πού, πώς, πό-
σο πονάει και προσπαθεί νά τόν έκ-
φράσει μέ λέξεις ζωηρές και παραστα-
τικές: «σάν νά μου βάζουν στιλέτο στό
στήθος μου!».

Ό πόνος βασανίζει τόν άνθρωπο, τό-
σο από τίς άμεσες δυσάρεστες συνέπειες
επάνω του, όσο και για τίς συνακόλου-
θες επιπτώσεις στόν περίγυρό του, ι-
δίως στήν οίκογένειά του.

* * *

Προπολεμικώς, στή Σαξωνία, δόθηκε
σέ είσαγωγικές έξετάσεις του Πανεπι-
στημίου, θέμα έκθέσεως μέ τίτλο:

«Φαντασθήτε, ότι άνεκαλύφθη τό
φάρμακο τό όποιον είναι δυνατόν νά
καταργήσει τελείως τόν σωματικόν πό-
νον είς τόν άνθρωπον, καθ' όλην τήν
διάρκειαν τής ζωής. Ποίαι θά ήσαν αι
συνέπειαι αύτής τής άνακαλύψεως;

Οί άπαντήσεις πού δόθηκαν χαιρε-
τούσαν, ένθουσιαστικά, τήν ανακάλυψη:

- Οί γιατροί δέν θά έχουν εργασία
και θά είναι περιττοί.

- Θά άδειάσουν τά νοσοκομεία.

- Καμιά διαταραχή δέν θά ύπάρχει
μετά από ένα καλό και πλούσιο γεύμα.

- Κανένας πονοκέφαλος ύστερα από
διανοητική εργασία. Κάποιες άλλες ά-
παντήσεις σημάδευαν διαφορετικά τή
σχέση του πόνου και τής προσωπικής
ζωής του άνθρώπου:

- Οί άνθρωποι θά γινότανε περισσό-
τερο κακοί και σκληροί.

– Οί άνθρωποι θά ἀπολάμβαναν τό πᾶν, χωρίς νά δοκιμάζουν καί τίς δυσάρεστες συνέπειες.

– Ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου θά καθίστατο ἀδιάφορη.

Πιστεύω, πῶς κάπως παρόμοιες θά ἦταν καί οἱ σκέψεις τοῦ ἀνθρώπου κάθε ἐποχῆς, ὁ ὁποῖος καί ὑφίσταται τίς ἀνάλογες συνέπειες τῆς φιλοσοφίας τῶν σκέψεών του.

Ἄν ἐρευνήσῃ κάποιος τήν ἱστορία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, δέν θά μπορέσῃ νά ἀνακαλύψῃ, ἔστω καί ἓνα ἄτομο, τό ὅποιο δέν πόνεσε λίγο ἢ πολύ, γιά μικρό ἢ μεγάλο χρονικό διάστημα. Ὁ πόνος εἶναι συνυφασμένος μέ τή ζωή, «μόνιμος συνοδός τῆς γεννήσεως, ἀναπτύξεως, ἐξελιξέως καί τοῦ θανάτου». Συνεπῶς ὑπάρχει ἀνάγκη σωστῆς ἀντιμετωπίσεώς του καί ἀνάγκη βαθύτερης ἀναζητήσεως τοῦ νοήματος καί τῆς σκοπιμότητός του.

Τί καί ἐάν ἡ ἱατρική ἐφθασε σέ ἀπίθανη θεωρητική ἐξέλιξη, τεχνολογική πρόοδο καί ὑψηλόβαθμη θεραπευτική δυνατότητα; Δυστυχῶς, ἡ ἱατρική παραμένει ἀκόμη ἀνίσχυρη νά δαμάσῃ τόν πόνο καί νά ἀνακουφίσει τόν πάσχοντα, ἐφ' ὅσον ἡ προσπάθειά της παραμένει μόνο στό βιοφυσικό ὑπόστρωμα τοῦ ἀνθρώπου καί ὀλιγορεῖ γιά ὅσα συμβαίνουν στήν ψυχή καί τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, τήν ὥρα πού πονάει.

Εὐτυχῶς, ὅμως, ὅλο καί περισσότερο σήμερα, καθὼς ἡ ἱατρική καταφέρνει νά εἰσδύει βαθύτατα στό κύτταρο καί

τό γονίδιο, μελετάει καί τόν ἐνδότατο «ἄυλο» κόσμο τοῦ ἀνθρώπου, τίς «πνευματικές καί ἠθικές ἀνάγκες», τῆς λειτουργίας τοῦ ὀργανισμοῦ του. «Οἱ σύγχρονοι ἐρευνητές, γράφει ὁ καθηγητής Σπύρος Μαρκέτος, ἄρχισαν νά ἀναταράξουν τά λιμνάζοντα ὕδατα, γιά τή θεραπευτική σημασία, πού ἔχει ἡ ἐλπίδα καί ἡ πίστις στό Θεό».

Καί ὅσον ἀφορᾷ στόν πόνο, ὁ ἱατρός Λουκάς Ὁραιοπούλος σημειώνει: «Τό ἐπιτακτικό αἶτημα, σήμερα, εἶναι ἡ ἐπανεύρεση τῆς σημασίας τοῦ πόνου καί τοῦ ὑποφέρειν. Τοῦ «ὑποφέρειν» ὄχι μέ τήν ἔννοια τοῦ βασανίζεσθαι, ἀλλά τοῦ «φέρειν καρτερικῶς», τοῦ ὑπομένειν τόν πόνο.

Εἶναι ἐντυπωσιακό, τό ὅτι στήν Ἀγγλική γλῶσσα ἡ λέξις «patient» σημαίνει στό οὐσιαστικό «ἄρρωστος» καί ὡς ἐπίθετο «ὑπομονετικός». Πολύ ταιριαστή ἡ σύμπτωση αὕτη καί προσδιοριστική τοῦ «ἅμα ἀσθενῆς, ἅμα καί ὑπομονετικός». Ὑπομονετικός ὄχι κατ' ἀνάγκην, ἀλλά ὡς προσπάθεια ἀσκήσεως ἱαματικῆς ἀρετῆς. Ἡ δύναμις τῆς ὑπομονῆς, τῆς κατ' ἐξοχήν χριστιανικῆς ἀρετῆς, κατά τόν μακαριστόν Ἀρχιμανδρίτην Σεραφεῖμ Παπακώστα, «γίνεται βάλασμον καί δι' αὐτούς τοὺς πόνους τοῦ σώματος».

Εἶναι γνωστό στοὺς λειτουργοὺς ὑγείας, τό πόσο εὐμηνῶς ἐπιδρᾷ, στήν ἐκβασή τοῦ πόνου καί τῆς νόσου, τό προσόν τῆς ὑπομονῆς. Καί τό καρτερικό στοιχεῖο δέν ὠφελεῖ μόνο τόν ἴδιο τόν πάσχοντα, προσφέρει καλὸ καί

στούς διπλανούς του. Γράφει ο Γρηγόριος ο θεολόγος: «Ἀλγῶ τῇ νόσῳ καὶ χαίρω, οὐχ ὅτι ἀλγῶ, ἀλλ' ὅτι τοῦ καρεῖν, τοῖς ἄλλοις εἰμί διδάσκαλος».

* * *

Ἐπιστρέφοντας στὴν ἀνάγκη τῆς ἀνευρέσεως καὶ ἀναγνωρίσεως τῆς σημασίας τοῦ πόνου, ἀναφέρω τὴν ἀποψη τοῦ βαθυψυχολόγου V. Frankl, ὁ ὁποῖος πιστεύει ὅτι «ὁ πόνος γίνεται τρόπος ἀνακαλύψεως τοῦ νοήματος τῆς ζωῆς». Αὐτὴ ἡ ἀντίληψις ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν παιδικὴ του ἡλικία πρέπει νὰ διαφωτίζεται κατὰλληλα καὶ μεθοδικά, γιὰ τὸ ὅτι στὴ ζωὴ του θὰ συναντήσῃ τὸν πόνο, τὴν ἀρρώστια, τὴ θλίψη καὶ ὅτι θὰ πρέπει νὰ τὰ ἀντικρύσει μὲ θάρρος, δύναμη καὶ ἐλπίδα. «Σάν ἔρθῃ ὁ πόνος καὶ σέ βρεῖ, νὰ τὸν δεχθεῖς παληκαρίσια» ἔγραψε ὁ Γ. Βερίτης.

Χωρὶς ἀμφιβολία, ἡ παρουσία τοῦ πόνου εἶναι ὀδυνηρὴ πραγματικότητα καὶ οἱ ἀντιδράσεις τῶν πονούντων εἶναι ποικίλες. Κυριαρχεῖ ἡ ἀγωνιώδης ἐπὶ κληση γιὰ τὴν ἄμεση κατάπαυσή του καὶ «πάση θυσίᾳ». Εἶναι λογικὸ νὰ ἀρνεῖται κανεὶς νὰ δεχθεῖ τὸν πόνο. Ὅμως κατὰ τὸν καθηγητὴ H. Eberhardt Müller «ἡ πάση θυσίᾳ ὑπερνίκηση τοῦ πόνου καὶ τῆς νόσου ἐκφράζει ἀκραῖο σύμπτωμα νευρώσεως». Ἄν καὶ φαίνεται ὑπερβολικὴ αὐτὴ ἡ ἀποψη, ἰσχύει ὅμως τὸ ὅτι ἡ ἄρνηση τοῦ πόνου ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τοὺς βασικώτερους λόγους συγχύσεως, σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς σύγχρονης προσωπικῆς καὶ κοινωνικῆς

ζωῆς, καί, κατὰ τὸν Λ. Ὁραιόπουλο, ἐπιβάλλεται σέ γιατροὺς, ἀρρώστους, κοινωνικὸ σύνολο νὰ ἐρευνοῦν καὶ νὰ στοχάζονται γιὰ τὴ σημασία τοῦ πόνου στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Πρὸς ἄρσιν παρερμηνείας, ἡ παραπλάνη ἀντίληψη δέν συμβουλεύει καὶ τὴν ἀποζήτηση τοῦ πόνου, ὅπως τὸ πρεσβεύει ὁ Beckett: «Αὐτὸ πού βρῖσκω τόσο ὑπέροχο εἶναι νὰ μὴ περνάει οὔτε μιὰ μέρα χωρὶς λίγος πόνος νὰ ὑπάρχει». Αὐτὸ εἶναι μιὰ παράλογη «ἀλγοφιλία», κάτι παθολογικὸ ψυχολογικόν.

Ὁ πόνος εἶναι ἀσφαλῶς, παγκόσμια ἐμπειρία τῆς ζωῆς καὶ μὲ τὴν παρουσία του κουβαλάει κάποιον «ρόλο», καθοριστικὸ γιὰ τὴν ἱστορία κάθε ἀνθρώπου, πού τὸν βιώνει. Δέν εἶναι λίγες οἱ φορὲς πού ὁ πόνος δόνησε τὸν πάσχοντα καὶ τὸν ἔκανε νὰ ἀποφασίσει συμπεριφορὰ πνευματικὴ καὶ νὰ σκέφτεται τὴ σωτηρίᾳ τῆς ψυχῆς του, καὶ νὰ ἀφιερῶθεῖ σέ ἔργα ἀγάπης γιὰ τὸν πλησίον. «Οὐκ ἔστιν ἄλλως σωθῆναι, εἰμὶ διὰ τοῦ πλησίον», δίδασκε ὁ Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος.

Πολύ χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ λόγος τοῦ ἱατροῦ Γ. Κοτζιά, τοῦ «πρωτοπόρου ἐρευνητοῦ τοῦ 20οῦ αἰῶνος»: «Διακατέχομαι ἀπὸ τὴν πεποίθηση, ὅτι ὅσοι ὑποφέρουν καὶ πονοῦν, ἴσως μποροῦν νὰ συνεισφέρουν περισσότερα ἀπὸ ἐκείνους πού περνοῦν ἀνώδυνη καὶ ἀνέφελη τὴ ζωὴ τους». Ὁ πόνος ἀσφαλῶς γεννάει τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον.

ΜΙΧ. Θ. ΜΗΛΙΓΚΟΣ

(Συνεχίζεται)

ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ

Γιά τό θέμα αυτό ἔχει γίνει στό παρελθόν εὐρυτάτη συζήτηση, ἔχουν ἀκουστεῖ πολλές ἀπόψεις, ἔχουν γραφεῖ πολλά. Θά ἦταν περιττόν νά ἐπανέλθει κανεῖς ἐπ' αὐτοῦ. Αἰτία γιά τήν ἐκ νέου ἀναφορά στό ζήτημα αὐτό εἶναι ἓνα κείμενο τοῦ ἀειμνήστου σοφοῦ δασκάλου τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἰωάννη Θεοδωρακόπουλου στό ὁποῖο ἐκφράζει καί τήν δική του γνώμη πρὸ τριάντα ἐτῶν τόν Μάιο τοῦ 1979, δύο χρόνια πρὶν ἀπό τήν ἐκδημία του.

Καί ἡ γνώμη του εἶναι γιά ἓναν πρόσθετο λόγο βαρύνουσα. Πρὶν ἀπό τίς σπουδές του στόν τομέα τῆς φιλοσοφίας στήν Βιέννη καί τήν Χαϊδελβέργη (1922-1927) εἶχε φοιτήσει γιά τίς βασικές του σπουδές στήν Ριζάρειο Σχολή καί εἶχε ἄμεση ἀντίληψη γιά τήν διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν στήν Μέση Ἑκπαίδευση.

Στό κείμενο αὐτό ὁ Ι. Θεοδωρακόπουλος ξεκινάει ἀπό τήν ἀνάγκη ἀποσαφηνίσεως τῶν βασικῶν ἐννοιῶν πού ὀρίζουν τό γνωστικό ἀντικείμενο τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἐπιστήμης, τῆς φιλοσοφίας καί τῆς θρησκείας κ.ο.κ.

«Ἡ ἐπιστήμη καταγίνεται μέ τήν γνώση τῶν πραγμάτων. Πάντοτε ἔχει νά κάνει μέ πράγματα ἢ μέ φαινόμενα,

δηλαδή καταγίνεται μέ τό πεπερασμένο. Τό ἔργο της δέν τελειώνει ποτέ. Καμμιά γνώση δέν εἶναι τελευταία. Ἡ μία γνώση προκαλεῖ τήν ἄλλη καί ὁ δρόμος τῆς γνώσεως δέν ἔχει τέρμα. Αὐτή εἶναι ἡ μοῖρα τῆς γνώσεως. Νά εἶναι δηλαδή ὁ ἀνθρώπος πάντοτε μεσοδρομῖς ὁποιαδήποτε καί ἄν εἶναι ἡ γνώση, εἴτε ἐάν εἶναι γνώση τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης, εἴτε τῆς βιολογίας, εἴτε εἶναι γνώση τοῦ ἀνθρώπινου σώματος τῆς ἱατρικῆς, εἴτε εἶναι γνώση τῶν οὐρανίων σωμάτων πάντοτε ἡ γνώση θά εἶναι πεπερασμένη, γι' αὐτό δέν μᾶς ἱκανοποιεῖ ἀπόλυτα ἡ γνώση, ἡ ἐπιστημονική γνώση».

»Ἡ φιλοσοφική γνώση δέν ἔχει νά κάνει μέ πράγματα, γιατί θά ἔκανε τό ἴδιο ἔργο πού θά ἔκανε ἡ ἐπιστήμη. Ἐχει νά κάνει μέ ἀρχές καί μέ νοήματα. Τί εἶναι τό νόημα τῆς ζωῆς, Ἰωάννη Θεοδωρακόπουλου: Ἡ παιδεία τῶν Ἑλλήνων σελ. 107, εἶναι ἓνα ἀπό τά μεγάλα προβλήματα τῆς φιλοσοφίας. Τί εἶναι τό νόημα τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἓνα ἀπό τά μεγάλα προβλήματα τῆς φιλοσοφίας. Τί εἶναι τό νόημα τῆς τέχνης, τί εἶναι τό νόημα τῆς θρησκείας, ἐρωτᾷ ἡ φιλοσοφία. Καί ἡ φιλοσοφία στόν δρόμο της δέν ἔχει τέρμα, ὅμως προχωρεῖ σέ σύνθετη γνώση, διότι πρέπει νά δώσει μιά σύνθετη

είκόνα και περί της ζωής και περί του κόσμου».

»Η θρησκεία δέν είναι γνώση, δέν είναι έπιστήμη, ούτε φιλοσοφία. Ή θρησκεία είναι βίωμα, είναι συναίσθημα, είναι έσωτερική έμπειρία του ανθρώπου. Είναι ένα συναίσθημα που υπάρχει σε όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως και που καλλιεργείται όπως καλλιεργούνται και όλα τά έμφυτα εις τον άνθρωπον δώρα του Θεού. Καλλιεργείται τό λογικό. Τό λογικό μου τό έχω καλλιεργήσει. Καλλιεργείται ή αισθητική αντίληψη, ή ευαισθησία μου. Καλλιεργείται τό θρησκευτικό συναίσθημα. Είναι έμφυτο. Τό έμφυτο αυτό συναίσθημα του ανθρώπου ανοίγει στον άνθρωπο τον δρόμο για να πάει παραπέρα από εκεί που πάει ή γνώση και σταματάει αυτή κάπου.

Μέσα στο συναίσθημα αυτό υπάρχει ή έμπειρία του ανθρώπου. Αυτό είναι τό βασικό γνώρισμα του θρησκευτικού συναισθήματος, ότι ο ίδιος ο άνθρωπος δέν έκανε τον έαυτό του, δέν εδημιούργησε ο ίδιος τον έαυτό του, ότι είναι ένα πλάσμα. Ή συναίσθηση αυτή του πλάσματος είναι ακριβώς τό θρησκευτικό συναίσθημα. Ής πλάσμα αισθάνομαι τον έαυτό μου εξαρτημένον από μία δύναμη πολύ άνωτέρα από έμένα και αισθάνομαι την ανάγκη να επικοινωνήσω με αυτήν την δύναμη. Οι ώρες που επικοινωνεί κανείς με τον Δημιουργό του είναι άπολύτως δικές

του. Οι στιγμές αυτές είναι γνωστές στον καθένα χωριστά».

Ή αφού λοιπόν τό θρησκευτικό συναίσθημα είναι τέτοιας σημασίας για την πνευματική ζωή του ανθρώπου, είναι καθολικό και έμφυτο, πρέπει για να αποκτήσει την δημιουργική του πνοή σε αυτόν, να καλλιεργείται από τά πρώτα χρόνια της ζωής του. Καί ή καλλιέργεια αυτή πρέπει να είναι συστηματική και όχι ευκαιριακή. Καί θεωρεί ότι για την συστηματική καλλιέργεια του συναισθήματος αυτού την ένταξη του μαθήματος των θρησκευτικών στην διδακτέα ύλη της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσεως. Καί εκτός από τά διδακτικά βιβλία του μαθήματος των θρησκευτικών, τά όποια είναι κατ' αυτόν βοηθητικά στο έργο της θρησκευτικής άγωγής των νέων ο Ι. Θεοδωρακόπουλος συνιστά την γνωριμία και μελέτη εκ μέρους των νέων ατόμων των ιδίων των κειμένων της Καινής Διαθήκης. «Εκεί μέσα — γράφει ο ίδιος— υπάρχει ο πλούτος του συναισθήματος αυτού και τά αποτελέσματα, τά όποια είναι δυνατόν να προκύψουν από ένα τέτοιο συναίσθημα». Καί προσθέτει: «Πρέπει να μάθουν οι νέοι ότι τά κείμενα αυτά είναι ιστορικά, δηλαδή και τά τέσσερα κείμενα των Ευαγγελίων και των Πράξεων των Αποστόλων, οι έπιστολές του Παύλου και όλα αυτά που περιέχονται στην Καινή Διαθήκη είναι ιστορικά, δηλαδή δέν διαφέρουν καθόλου από τά άλλα ιστορικά κείμενα. Διαφέρουν μόνον κα-

τά τουτο ότι ή ύλη των είναι διαφορετική καί κατά δεύτερο λόγο ότι γι' αυτά έχει γίνει ή πλέον μεγάλη κριτική έπεξεργασία γιά νά βεβαιωθεί ό άνθρωπος εάν πράγματι αυτά είναι όντως ιστορικά κείμενα.

Μία όνομαστή θεολογική Σχολή ή Σχολή, τής Τυβίγγης (Tübingen) έδαπάνησε γι' αυτήν τήν κριτική εργασία περίπου εκατό έτη. Μεγάλοι σοφοί έκαναν αυτή τήν κριτική έρευνα καί κατέληξαν έπειτα καί από πολλές διαφωνίες μεταξύ των ότι έδω έχομε ιστορικά κείμενα. Πέραν αυτής τής διαπιστώσεως ύπάρχει καί κάτι άλλο σημαντικό, ότι τά κείμενα αυτά είναι μοναδικά ως κείμενα του ανθρώπινου λόγου. Έκεί ό λόγος είναι άμεσος, φέρνει στό φώς άμέσως κάτι. Δέν είναι λόγος έπιστημονικός, φιλοσοφικός. Ό λόγος αυτός έρχεται κατ' ευθείαν από τό βάθος τής ψυχής αυτού που όμιλεί καί λέει. Καί βέβαια συγκινεί, γιατί είναι λόγος άπλός καί θίγει άκριβώς τίς θρησκευτικές καί μεταφυσικές χορδές τής ανθρωπίνης ψυχής.

Άπό τήν έποχή που έγραψε αυτά ό Ιωάννης Θεοδωρακόπουλος έχουν παρέρθει τριάντα χρόνια καί έχουν μεσολαβήσει πολλά γεγονότα, όπως εκείνα τής μεταβολής τής φυλετικής συνθέσεως του μαθητόκοσμου στίς σχολικές αίθουσες στήν πρωτεύουσα καί σέ άλλες έ-

παρχιακές πόλεις. Δέν είναι πλέον ή μαθητική κοινωνία άμιγώς έλληνορθόδοξη όπως πρίν. Μικρότερα ή μεγαλύτερα ποσοστά άλλοδαπών μαθητών φοιτούν σέ ελληνικά σχολεία. Τό γεγονός αυτό δίδει κάποια έπιχειρήματα σέ όσους επιδιώκουν καί ενεργοούν γιά τήν υποβάθμιση του μαθήματος των θρησκευτικών καί τήν μετατροπή του σέ μάθημα θρησκευολογίας. Καί διερωτάται κανείς: Δέν είμαστε κύριοι στόν τόπο μας; Δέν ισχύει έδω ή περίφημη άρχή τής πλειοψηφίας; Γιατί λοιπόν νά ρυθμίζονται θέματα άγωγής των έλληνοπαίδων από μία περιστασιακή μειοψηφία ανθρώπων που ήλθαν στήν πατρίδα μας γιά νά βρούν ψωμί;

Ανάλογα προβλήματα ισχύουν καί γιά τό μάθημα τής ιστορίας. Ύπενθυμίζουμε τό γεγονός των συζητήσεων καί των αντιδράσεων που έλαβαν χώρα πρό όλίγων έτών γιά τό διδακτικό βιβλίο τής ιστορίας, τής ΣΤ' τάξεως του δημοτικού σχολείου.

Συμπερασματικά πρέπει νά λεχθεί ότι οί Έλληνες όφείλουν νά έχουν συνείδηση των πραγμάτων ανάλογη μέ τό όνομά τους, τήν ιστορία καί τίς παραδόσεις των, χωρίς έκπτώσεις, γιά όπονονδήποτε άσχετον πρός τήν ουσία των πραγμάτων λόγον.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΕΝ ΑΓΑΠΗ ΑΛΗΘΕΥΟΝΤΩΝ ΠΟΙΜΕΝΩΝ¹

Ἡ ἐτήσια ἐορτή τήν τριῶν ἱεραρχῶν, δημιουργεῖ ἕναν εὐχάριστο πονοκέφαλο. Εἰδικά σέ ὅσους ἐπωμίζονται τή βάρος τῶν ὁμιλιῶν. Ὁ πονοκέφαλος εἶναι τί νά ἐπιλέξεις γιά νά παρουσιάσεις. Συγγραφεῖς πληθωρικοί καί οἱ τρεῖς, χάραξαν τήν ἱστορία μέ ξεχωριστό τρόπο ὁ καθένας, γι' αὐτό ἄλλωστε καί στό Βυζάντιο γινόταν μάχη μεταξύ τῶν ὁπαδῶν τους γιά τό ποιός εἶναι σπουδαιότερος. Κι ἄν ἔδωσε τή λύση ὁ Μητροπολίτης Εὐχαΐτων Ἰωάννης ὁ Μαρτύροππος τόν 11^ο αἰῶνα μέ τήν καθιέρωση κοινῆς ἐορτῆς, αὐτή δέν σημαίνει ὅτι λύθηκε καί τό θέμα τῆς κατανόησής τους.

Γιά τήν περίσταση τήν ἀποψινή ἐπiléχτηκε τό θέμα μέ τόν παραπάνω τίτλο, ὄχι μόνο γιά νά συμφωνήσει μέ τό γενικό σύνθημα ἀλλά καί γιά νά κινηθοῦμε σέ ἕνα χώρο πού ὅλοι ἀποφεύγουμε. Αὐτόν δηλαδή πού σχετίζεται μέ τήν ποιμαντική εὐθύνη καί τήν κατανόησή της. Δέν ἔχει τόση σημασία τό ὅτι δέν εἴμαστε ποιμένες. Ζοῦμε σέ περιβάλλοντα καί ἐπηρεάζουμε περιβάλλοντα τά ὅποια ἀσκοῦν ποιμαντική παρέμβαση, ἔχουν εὐρύτερη ποιμαντική εὐθύνη καί οἱ θέσεις καί οἱ ἀπόψεις ὅλων τῶν ἐμπλεκόμενων πρέπει ἀπό καιροῦ

εἰς καιρόν νά ἀξιολογοῦνται μέ βάση πρότυπα μέτρησης καί σταθμά ἀκριβείας. Καί στήν περίπτωσή μας, αὐτά εἶναι οἱ τρεῖς Ἱεράρχες. Ἀπετέλεσαν διαχρονικά πρότυπα ποιμένων καί ἡ ποιμαντική τους εὐθύνη, καθόρισε ἐν πολλοῖς καί τό μέλλον τῆς ἀρτισύστατης (4^ος αἰ.) ἐκκλησίας. Τό ἀρτισύστατη ἔχει νά κάνει ὄχι τόσο μέ τό χρόνο πού ἀπό τήν «ἵδρυση» τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πολὺς, ὅσο μέ τήν ἐκκλησία καί τήν ὀργάνωσή της καθ' ἑαυτήν ἡ ὁποία εἶχε περάσει τήν δοκιμασία 300 χρόνων διωγμοῦ.

Ἡ ἐπικαιρότητα τοῦ θέματος εἶναι διαχρονική. Δι' αὐτῶν ὅλων βεβαιώνεται τό παλαιοδιαθηκικό λόγιο «ποιμένες πολλοί διέφθειραν τόν ἀμπελῶνα μου»⁽²⁾. Ἀκόμη ὅλο καί περισσότερο σήμερα ἐπανέρχεται τό ἐρώτημα ἂν ἀναφερόμαστε σέ πατέρες ἢ πατριούς. Ἀνάγκη λοιπόν νά ἐπανακάμψουμε στίς πηγές, νά ἀναζητήσουμε τίς μεγάλες σταθερές, νά ἀποσείσουμε τήν ὁποιαδήποτε ἰδιορρυθμία καί νά συνεχίσουμε τήν πορεία μας.

(1) Ὁμιλία κατά τήν κατά νόμον Γενική Συνέλευση τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων στίς 30 Ἰανουαρίου 2009.

(2) Ἱερ. 12, 1.

1. Πρώτο ζητούμενο τό θέμα τῆς ἀληθείας. Ὁ Παῦλος στό κείμενο τῆς πρὸς Ἐφεσίους, χρησιμοποιεῖ τή ρῆμα «ἀληθεύω». Τό εἰς -εὖω ρήματα ὡς γνωστόν, δηλώνουν τό ὑπό τοῦ οὐσιαστικοῦ πού προέρχονται σημαινόμενο (π.χ. κολακεία - κολακεύω). Τί εἶναι λοιπόν ἀλήθεια; Ἄς κρατήσουμε τό γεγονός ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός στόν Πιλάτο μπροστά ἀρνήθηκε νά ἀπαντήσῃ γιατί δέ θέλησε νά συμμετάσχει στήν ἀπαξιωτική προσέγγιση τοῦ τί εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ἀρνήθηκε νά συμπράξῃ στόν κωμωδία πού ἐπιδίωξε νά στήσῃ ὁ Πιλάτος γιά νά τά βάλῃ ὅλα στό «ἴδιο τσουβάλι». Τό ζήτημα ὁμως εἶναι ὅτι καί σήμερα οἱ περισσότεροι χριστιανοί δείχνουν τήν ἴδια ἀπαξιωτική στάση πρὸς τήν ἀλήθεια. Προσπερνοῦμε τό ὅτι ὁ Χριστός διακήρυξε πῶς εἶναι ἡ μοναδική ἀλήθεια, καί μοιραζόμαστε αὐτή τήν Ἀλήθεια μέ ἄλλες «ἀλήθειες». Οἱ ἀλήθειες οἱ δικές μας καί οἱ ἀλήθειες τῶν ἄλλων. Λίγο πολύ, στό περίπου ὅλα. Ὑπάρχει ὁμως ἀπόλυτη ἀλήθεια, εἴτε τό θέλουμε εἴτε ὄχι. Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες μιλοῦν γι' αὐτήν, ἀγωνίστηκαν τόν περὶ καί ὑπέρ πάντων ἀγώνα γι' αὐτήν καί αὐτήν τήν ἄφησαν παρακαταθήκη γιά τοὺς πιστοὺς τῶν αἰώνων πού ἀκολούθησαν. Ἡ ἀντίληψη περὶ ἀληθείας δέν εἶναι προσωπική ἐνός ἐκάστου. Πίστεψαν ἀπόλυτα αὐτή πού εἶχε πεῖ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός πῶς εἶναι «ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καί ἡ ζωή»⁽³⁾. Καί

(3) Ἰω. 14, 6.

ἔζησαν μέ βάση αὐτή τήν ἀποδοχή πλήρως ἐλεύθεροι, πάλι σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ Χριστοῦ «γνώσεσθε τήν ἀλήθειαν καί ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς»⁽⁴⁾. Αὐτή τήν ἀλήθεια τήν κήρυξαν, τήν διατύπωσαν, τήν καθιέρωσαν, τήν ἐπέβαλαν ἐντός τῶν τειχῶν, ἀλλά ἔμειναν μακριά ἀπό φανατισμούς. Γιατί οἱ ἀπόλυτες (κατ' ἄνθρωπον) ἀλήθειες ὀδηγοῦν σέ φανατισμούς. Ὁ φανατισμός στερεῖται ἀγάπης καί ἐπιθυμεῖ τήν προσωπική δικαίωση αὐτοῦ πού ἐπιβάλλει τήν δική του ἄποψη - ἀλήθεια, μόνο καί μόνο γιά τήν ικανοποίηση τῆς ματαιοδοξίας. Οἱ τρεῖς Ἱεράρχες δέν κινήθηκαν σ' αὐτή τή γραμμή. Διαλέχθηκαν μέ τοὺς ἐκτός, ἄφησαν ἀνοιχτές τῆς θύρες, κατανόησαν τήν ἐτερότητα καί μέ βάση τό κριτήριο τῆς ἀγάπης καί τῆς ἐλευθερίας πού ἔχει δοθεῖ ἀπό τό Θεό, ἄφησαν ἄλλες δυνάμεις νά ἐνεργήσουν γιά τήν μετάνοια ἢ ἐπιστροφή τῶν ἐκτός. Γιά τυχόν ἐνστάσεις, νά τονίσω ὅτι τά παραπάνω εἶναι πολύ ἥπια γιά νά περιγράψουν αὐτό πού περιγράφει π.χ. ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Βασιλείου μέ τό Λιβάνιο⁽⁵⁾. Εἶχαν ὡς βίωμα τό παλαιοδιαθηκικό «μεγάλη ἡ ἀλήθεια καί ὑπερισχύει»⁽⁶⁾. Σέ μία ἐποχή σάν τήν σημερινή ἡ προσέγγιση τῆς ἀληθείας ἐκ μέρους τῶν τριῶν ἱεραρχῶν πιστεύω πῶς πρέπει νά ἀποτελέσει πρότυπο.

(4) Ἰω. 8, 32.

(5) Βλ. γιά περισσότερα, Τατάκης Βασίλειος, Ἡ συμβολή τῆς Καππαδοκίας στή χριστιανική σκέψη, Ἀθήνα 1960, σελ. 135.

(6) Ἑσδρ. 4, 41.

2. 'Αποτελεῖ κοινό τόπο ὅτι ἓνας πραγματικός ποιμένας πρέπει νά ἐνδιαφέρεται γιά τή νέα γενιά. Ξέρουμε πώς κάτι ἀνάλογο διέκρινε καί τούς τρεῖς ἱεράρχες μέ κορυφαῖο ἐκφραστή τὸ Μέγα Βασίλειο. Ἡ πραγματεία του «πρός τούς νέους ὅπως ἂν ἔξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων» ἔχει χρησιμοποιηθεῖ ἐπαρκῶς γιά νά πιστοποιήσει τήν προσέγγιση ἑλληνικῆς παιδείας καί χριστιανικῆς ἀγωγῆς ἀλλά καί τὸ ἐνδιαφέρον γιά τή νεότητα. Πρέπει ὅμως σαφῶς νά ἐξηγηθεῖ, ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον αὐτό, δέν ἐκδηλωνόταν μέ τόν τρόπο πού στίς μέρες μας ἀντιλαμβανόμαστε, μέ τὸ αὐξημένο δηλαδή ἐνδιαφέρον μέχρι ἐμμονῆς γιά τὰ σχολικά προγράμματα, τίς εὐκαιρίες καί τίς δραστηριότητες. Πρέπει ἐπίσης νά γίνει κατανοητό, πώς γιά τούς πατέρες, ἡ ἐνηλικίωση γινόταν σέ ἓνα ἄλλο περιβάλλον, μέ τήν παιδική καί ἐφηβική ἡλικία νά ἔχει ἄλλο νόημα. Ἔτσι, ἡ μέριμνα τῶν πατέρων ἦταν νά μορφώσουν τούς ἐνηλίκους γιά νά μπορέσουν αὐτοί νά ἐπιδράσουν στή νέα γενιά. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτό θά τὸ ἀντιληφθοῦμε πληρέστερα, ἂν παρακολουθήσουμε τίς προτροπές καί ὑποδείξεις πρὸς τούς γονεῖς καί τούς κηδεμόνες τῶν νέων. Σποραδικά στὰ κείμενά τους βρίσκουμε πραγματικά μαργαριτάρια τέτοιας παιδαγωγικῆς προσέγγισης καί ἐνδιαφέροντος. Ὅπου τούς δινόταν ἡ εὐκαιρία, ὑποδείκνυαν παιδαγωγικὲς μεθόδους γιά νά γίνεται ἀποτελεσματικὴ ἡ ἀγωγή τῆς νέας γενιᾶς. Εὐτυχῶς σή-

μερα, ἔχουμε καί κωδικοποιημένες τέτοιες ἐργασίες, χρήσιμες γιά ὅποιον θέλει νά ἐντρυφήσει περισσότερο. Γιά νά δώσω ἓνα σύντομο παράδειγμα, νά θυμίσω ὅτι τή μέσα ἀγωγῆς, ἀκόμα καί μέχρι τὰ μέσα τοῦ προηγούμενου αἰῶνα, περιελάμβαναν σκληρές σωματικές ποινές ὅπως ὀρθοστασία, ραβδισμούς κ.ἄ. Ὅμως στὸ παιδαγωγικὸ ὄραμα τοῦ Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου, αὐτὰ δέν ἔχουν θέση. Σέ ἀνύποπτο χρόνο μιᾶ γιά διαπροσωπικὴ σχέση καί ἀμοιβαία ἀγάπη καί ἐκτίμηση, πού φυσικά θέτουν ἐκτός τίς σωματικές ποινές. Εἶναι ἐνδεικτικὴ ἡ ἀποστροφή τοῦ λόγου του ὅτι «οὐδέν οὕτω πρὸς διδασκαλίαν ἐπαγωγόν ὥς τὸ φιλεῖν καὶ φιλεῖσθαι»⁽⁷⁾ καθὼς καί ἡ παρόμοια παιδαγωγικὴ προτροπὴ πὼς «δεῖ γάρ τὸν μέλλοντά τι τῶν χρησίων μαθεῖν, πρὸ τῶν ἄλλων πάντων ἡδέως ἔχειν πρὸς τὸν διδάσκοντα. Τούτου δέ μὴ προκατασκευασθέντος, οὐκ ἐνι γενέσθαι τί τῶν δέοντων οὐδέ τῶν χρησίων»⁽⁸⁾.

Αὐτὴ τὴν κατανόηση τῆς ἐλευθερίας, ἡ πολιτισμένη κοινωνία μας τὴν ἔμαθε ἀπὸ τὸ Διαφωτισμό, καί τὴν ἔμαθε ὄχι μέ γνησιότητα ἀλλὰ μέσω καταχρήσεων καί ὑπερβολῶν. Γι' αὐτὸ ὁ Γρηγόριος θά τονίσει ὅτι τὸ ὄραμα τῆς πνευματικῆς ἐνηλικίωσης στηρίζεται στήν ἐκούσια βούληση τοῦ νέου ἀνθρώπου «τὴν

(7) Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρώτην πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολήν, P.G. 62, στ. 529.

(8) Ὁ.π. στ. 632.

δέ ἡμετέραν οὐκ ἀρχήν ἀλλά παιδαγωγίαν, καί πάντων μάλιστα συντηρεῖ τό ἐκούσιον»⁽⁹⁾. Φυσικά σήμερα οἱ ὑπεύθυνοι παιδαγωγοί καί ἐκκλησιαστικοί ἡγέτες, ἀντί νά ἐξασφαλίσουν τό «ἡδέως ἔχειν», δηλαδή τήν ἀποδοχή, προσπαθοῦν νά ποιμάνουν μέ κανονισμούς καί ἀπαγορεύσεις. Τό «ἐκούσιον» ἔχει χαθεῖ, καί ἀντ' αὐτοῦ ἐπισηαίνονται σκιάχτρα καί φόβητρα. Ἀλλά ὅσοι κάνουν χρήση τέτοιων μεθόδων, ἔχουν χάσει πρὸ πολλοῦ τή παιχνίδι. (Θυμίζουν κατ' ἀναλογία τή φόβο ἔναντι τῆς τρομοκρατίας. Ἀγνοοῦν δηλαδή τό ὅτι ἔχουν νά κάνουν μέ ἀποφασισμένους). Ἀνάγκη λοιπόν καί ἐδῶ νά ἐπαναπροσδιορίσουμε τή στάση μας.

3. Ἐνα σημεῖο ὅπου οἱ τρεῖς ἱεράρχες πρέπει νά ἀποτελέσουν πρότυπα γιά ρύθμιση καί ἐπαναπροσδιορισμό πορείας, εἶναι ἡ τόλμη στό νά παίρνουν θέση ἐνώπιον τῶν μεγάλων προβλημάτων. Οἱ ἐπιλογές τους πάντοτε ριζοσπαστικές, ξεπερνοῦσαν τίς ἀντιλήψεις τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς, καί εἶχαν μία ἀνεπανάληπτη εὐθυκρισία στήν ἐπιλογή τοῦ ὀρθοῦ, τόσο πού καί σήμερα σέ μερικά νά φαίνονται ὅτι προηγοῦνται τῆς ἐποχῆς μας. Αὐτό ἐξηγεῖ καί τό γιατί τοὺς ἀποφεύγουμε παρὰ τά ἀντιθέτως λεγόμενα. Πρὸς ἐπίρρωσιν τοῦ ἀνωτέρω θά μοῦ ἐπιτρέψετε νά ξεκινήσω ἀντίστροφα. Ἀπό τήν τελευταία θέ-

ση. Σήμερα ὅλοι συζητοῦμε γιά τήν ἀνάγκη διαμόρφωσης ἑνός νέου λειτουργικοῦ τρόπου ἢ πιό κομπά τήν ἀνάγκη μεταρρυθμίσεων σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τό χρόνο τῆς λατρείας, τά τελούμενα, τό πνεῦμα τῆς λατρείας κ.ἄ. Ἐρχεται λοιπόν πρῶτος ὁ Μ. Βασίλειος καί διαμορφώνει μία νέα Θεία Λειτουργία σέ ἐντελῶς διαφορετικό στυλ ἀπό τίς ἕως τότε τελούμενες, τολμώντας νά θραύσει συνήθειες καί ἀντιλήψεις δεκαετιῶν. Λίγο ἀργότερα, ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος παρεμβαίνει συντομεύοντας τήν ὑφιστάμενη Θ. Λ. τοῦ Μ. Βασιλείου. Τό ἐπιχείρημα πού ἐπικριτικῶς χρησιμοποιεῖται, πῶς τάχα αὐτοὶ ἦταν ἅγιοι, δείχνει ἄγνοια τῆς ὀρθόδοξης πνευματικότητας καί ζωῆς. Ἄν ὁ Βασίλειος καί ὁ Ἰωάννης ἔπραξαν ὅ,τι ἔπραξαν, ἔχοντας τήν ἐντύπωση ὅτι εἶναι ἅγιοι καί τοὺς ἐπιτρέπεται, τότε σοβαρός διάλογος δέν μπορεῖ νά γίνει. Αὐτό πού τοὺς ἔκανε νά πάρουν θέση ἦταν οἱ ἀνάγκες τοῦ πληρώματος καί ἡ κατανόηση τῆς ποιμαντικῆς τους εὐθύνης. Ἐκάναν δηλαδή, αὐτό πού ἡ ἀγρυπνοῦσα συνείδησή τους ὑπέβαλε καί ὄχι προσωπικές βεβαιότητες περὶ ἀγιότητος.

Στήν τοποθέτηση ἔναντι τῶν προβλημάτων, ξεχωριστή θέση πρέπει νά δώσουμε καί στή διδασκαλία τους γιά τή θέση τῆς γυναίκας. Καί σήμερα ἀκούγεται ἐν πολλοῖς ἕνας ἀπαράδεκτος θεολογικός λόγος γιά τή θέση τῆς γυναίκας στήν ἐκκλησία. Οἱ περισσότεροι προσποιῶνται ὅτι ὅλα πᾶνε καλά, καί πῶς

(9) Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Εἰς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ..., P.G. 35, 849.

ὁ θόρυβος προέρχεται ἀπὸ κοσμικά περιβάλλοντα στὰ ὁποῖα ἀπαξιοῦν νὰ ἀπαντήσουν. Στὴν οὐσία ὅμως κλείνουν οἱ περισσότεροι, μάτια καὶ αὐτιά γιὰ νὰ μὴ βλέπουν καὶ νὰ μὴν ἀκούουν, στρουθοκαμηλίζοντας μὲ τὸν χειρότερο τρόπο. Σέ μιά ἐποχὴ ἀνδροκρατούμενη, οἱ γυναῖκες βρῆκαν ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἱεράρχες τὴ θέση πού ὄντολογικά καὶ μὲ βάση τὴν ἀνθρωπολογία τῆς Π. Δ. ἔχουν. Καὶ μάλιστα τὴν διατύπωσαν οἱ τρεῖς ἱεράρχες μὲ τρόπο ρηξικέλευθο καὶ κατηγορηματικό, ὅταν οἱ κοινωνικές συνθήκες ἦταν τελείως διαφορετικές σέ σχέση μὲ τὴν ἐποχὴ μας. Θὰ θυμίσω τὴν καταπληκτικὴ θέση τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, στο σχόλιό του γιὰ το περιστάτικό με τὴ μοιχαλίδα, ὅταν λέει: «τιμᾶν μοι δοκεῖ, καὶ ἀπόκρισιν ἀπατεῖν φιλόανθρωπον· σωφροσύνην, περὶ ἣν ὁρῶ τοὺς πολλοὺς κακῶς διακειμένους, καὶ τὸν νόμον αὐτῶν ἄνισον καὶ ἀνώμαλον. Τί δῆποτε γάρ, τὸ μὲν θῆλυ ἐκόλασαν, τὸ δὲ ἄρρεν ἐπέτρεψαν; Καὶ γυνὴ μὲν κακῶς βουλευσαμένη περὶ κοίτην ἀνδρὸς μοιχᾶται, καὶ πικρὰν ἐντεῦθεν τὰ τὴν νόμων ἐπιτίμια· ἀνὴρ δὲ καταπορνεύων γυναικὸς, ἀνεύθυνος; Οὐ δέχομαι ταύτην τὴν νομοθεσίαν, οὐκ ἐπαινώ τὴν συνήθειαν. Ἄνδρες ἦσαν οἱ νομοθετοῦντες, διὰ τοῦτο κατὰ γυναικῶν ἡ νομοθεσία»⁽¹⁰⁾

(10) Γρηγορίου Θεολόγου, Εἰς τὸ ρητόν τοῦ εὐαγγελίου «ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς...» P.G. 36, 289.

Σέ μιά ἐποχὴ πού τὸ κοσμικὸ δίκαιο βλέπει τὴν παντοδυναμία τοῦ ἀνδρα, ὁ Γρηγόριος θραύει αὐτὴ τὴν βεβαιότητα καὶ ἀνοίγει νέους δρόμους. Νὰ μὴν ἀναφέρω, χάριν συντομίας, τὸ ὅτι καὶ οἱ τρεῖς ἀλληλογραφοῦν μὲ γυναῖκες πού τοὺς ζητοῦν καθοδήγηση καὶ μάλιστα μὲ ιδιότητες πού σήμερα ξενίζουν ὅπως π.χ. τὴ διακόνισσα Ὀλυμπιάδα.

Τὴν ἐποχὴ τῶν τριῶν ἱεραρχῶν τὴν χαρακτήριζε μιά ἐντονη ἰδεολογικὴ ἀντιπαράθεση. Ἡ νέα κατάσταση μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου καὶ ὁ παλαιὸς κόσμος, διαγκωνίζονταν γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς νέας κυρίαρχης τάσης. Οἱ πατέρες δὲν φοβήθηκαν τὴ σύγκρουση. Δὲν κιότρεψαν καὶ δὲν κλείστηκαν στὰ γραφεῖα τους ἢ στὰ ἀσκητήριά τους. Τὸ ἔκαναν κι αὐτό, ἀλλὰ ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐκτέθηκαν σὲ πεδίο τῆς ἰδεολογικῆς μάχης μὲ τὰ ὅπλα τοῦ πνεύματος, συγκρούστηκαν καὶ νίκησαν κατὰ κράτος τὸν ἀντίπαλο. Νίκησαν γιατί ἤξεραν νὰ συνθέτουν. Κατανόησαν πρωτίστως ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ εὐαγγελίου εἶναι πνεῦμα πού συντελεῖ στὴν πρόσληψη, καὶ προέβησαν μὲ τὰ ἔργα τους σέ μιά πρόσληψη ἐνός δεδομένου πολιτισμοῦ ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι διατηροῦνται οἱ βασικὲς πλευρὲς τῆς προοπτικῆς τῆς Βίβλου⁽¹¹⁾. Μιὰ μελέτη τῆς ἐποχῆς τοῦ 4^{ου} μ.Χ. αἰῶνα, μᾶς

(11) Πολὺ διεισδυτικὴ ἡ ἀνάλυση τοῦ θέματος σὲ ἀρθρο τοῦ Μητρ. Περγάμου Ἰωάννη Ζηζιούλα. Τὰ σπουδαιότερα ζητήματα γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας στὴ νέα χιλιετία, περ. Εὐθύνη, τ. 445, Ἰανουάριος 2009.

ἀποκαλύπτει πώς ἡ πολιτιστική πρόσληψη τοῦ Εὐαγγελίου στὸν ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμον τῆς ἀρχαιότητος δέν ὅταν καθόλου εὐκόλῃ ὑπόθεσιν⁽¹²⁾. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ ζητεῖται σήμερα, εἶναι νὰ μιμηθοῦμε τὴ παρὰδειγμά τους καὶ νὰ βοηθήσουμε σὲ μία νέα τὸ ἴδιο ἐπιτυχημένη πολιτιστικὴ πρόσληψη. Ἐπιτρέψατέ μου πάλι νὰ καταφύγω σὲ εἰκόνες ἀπὸ τὸ παρελθόν. Ἕνας φανατικὸς καὶ μονομερὴς παρὰγων τῆς ἐκκλησίας τὸν 4^ο αἰῶνα πὼς φαντάζεστε ὅτι θὰ ἀντιδρουσε παίρνοντας στὰ χέρια του καὶ διαβάζοντας τὸ ἔργο τοῦ Μ. Βασιλείου «Πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» καὶ εἰδικὰ στὸ σημεῖο ποῦ τοὺς λέει ὅτι μπορεῖ νὰ βροῦν κατὰ καλὸ στὴν ἀρχαία γραμματεία; Ἡ νὰ πληροφορεῖται πὼς ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, γράφοντας στὸ Σέλευκο τοῦ λέει νὰ διαβάσει πρῶτα τὰ βιβλία τῆς εἰδωλολατρικῆς ἐπιστήμης καὶ μετὰ τὴν Ἀγία Γραφή⁽¹³⁾; Ἡ ποιὸς ἀπὸ μᾶς τολμᾷ νὰ δεχτεῖ ἕναν ἐπίσκοπο νὰ γράφει ποιήματα αὐτοβιογραφικά ἢ νὰ ἔχει γνώση τῶν συγχρόνων ρευμάτων στὴ φιλοσοφία, τὴ μουσικὴ ἢ τὴν λογοτεχνία; Μᾶλλον ἀφελὴ καὶ *sui generis* θὰ τὸν θεωρούσαμε. Κυρίως ὅμως αὐτὸ ποῦ κατ' ἐξοχὴν ἐκφράζει τὸ πνεῦμα τὴν τριῶν ἱεραρχῶν, εἶναι ὅτι γιὰ τοὺς ἀληθινούς ποιμένες ὁ χρόνος δέν ἔχει

(12) Ὁ.π.

(13) Γιά περισσότερα βλ. Νησιώτη Νικόλαου, Ὁρθόδοξια, παράδοση καὶ ἀνακαίνιση, ἐκδ. Εὐθύνη, (σείρα Ἀναλόγιο) Ἀθήνα 2001, σελ. 105, καθὼς καὶ Ρ.Γ. 37, 1577.

σταματῆσαι στὸ παρελθόν. Ἡ ζωὴ προχωρᾷ καὶ καλεῖ σὲ σύνθεσιν τοῦ παλαιοῦ μέ τὸ νέο. Τὸ μοντέλο τῆς ἐπιτυχημένης πολιτιστικῆς πρόσληψης τὴν ἐποχὴ τοῦ 4^{ου} αἰ. μέ τὴ συνεισφορὰ τὴν τριῶν ἱεραρχῶν, μᾶς προτείνεται ὄχι γιὰ πιστὴ ἀντιγραφή, (ἡ ἱστορία δέν ἐπαναλαμβάνεται) ἀλλὰ γιὰ παρὰδειγμα τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν (*mutatis mutantis*).

Ἡ κατανόηση τῶν συνθέσεων ἀνοίγει καὶ ἕνα ἄλλο πρόβλημα τῆς ἐποχῆς ποῦ σχετίζεται μέ τὴν ποιμαντικὴ εὐθύνη καὶ μέριμνα. Δέν νομίζω νὰ βρίσκει ἐρείσματα σὲ καμία συμπεριφορὰ ἢ ἐκ μέρους τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡγετῶν υἱοθέτηση τῶν νεοεθνικισμῶν. Ἄλλο πρᾶγμα ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἄλλο πρᾶγμα ἡ χρῆσις τῆς θεολογικῆς γλώσσας γιὰ τὸν ὑπερτονισμό τῆς φυλετικῆς καταγωγῆς. Μέ τὸ μήνυμα τὴν τριῶν ἱεραρχῶν ἡ ἐκκλησία καλεῖται νὰ ἀρθεῖ πάνω ἀπὸ φυλές καὶ νὰ ἀντιληφθεῖ τὴ θέσιν τῆς ὡς συντελεστῆ ἐνότητος καὶ ὄχι διαίρεσης. Σὲ μία πολυπολιτισμικὴ κοινωνία ὀφείλουμε νὰ τονίζουμε τὴν οἰκουμενικότητα τοῦ μηνύματος τοῦ εὐαγγελίου καὶ ὄχι τὴν τοπικὴν τῆς κατανόησης. Αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ κάνουμε *intra muros* ἀλλὰ ἐπ' οὐδενὶ νὰ τὸ ἔχουμε κύριον θέμα στὴν ἀτζέντα. Ἡ ἐκκλησία, ἰδρυθῆκε ἐν τῷ αἵματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ ἐνώσει τοὺς ἀνθρώπους κάθε φυλῆς, γλώσσας, πολιτισμοῦ, καὶ ἂν ἀναζητήσουμε στοὺς τρεῖς ἱεράρχες τὰ πρότυπα, δέν ξέρω ποιὸς ἐξ αὐτῶν

αίσθανόταν Ἑλλήν τήν καταγωγή. Ἄλλωστε ἀκοῦμε σήμερα τοὺς ἀρχαιελληνιστές⁽¹⁴⁾ καί νεοπαγανιστές νά κατηγοροῦν τήν ἐκκλησία ὅτι ὑβρίζει τοὺς Ἑλληνες μέ τά ἀναθέματα κυρίως τήν Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας. Γιά ἀπάντηση δέν θά γίνουμε σκληροπυρηνικότεροι τῶν ἀνοήτων ἢ ἀφελῶν. Ὁφείλουμε νά κινηθοῦμε στή γραμμή τῶν πατέρων, ὅτι ὁ Θεός θά σώσει τήν κόσμον ἀπό τά ἔργα του καί ὄχι μέ βάση τήν ἐκλεκτή του καταγωγή. Καί γιά νά κάνω ἓνα βῆμα πιό πέρα, οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ἐνταχθέντων σ' ὅλα τά νεοπαγανιστικά καί εἰδωλολατρικά παραμάγαζα ἔλκουν τήν καταγωγή τους ἀπό θρησκευτικούς χώρους στοὺς ὁποίους τά παραπάνω εἶχαν τήν τιμητική τους. Πρὸς χάριν αὐτῶν θά ἀναφέρω τὴ σχολίον τοῦ Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου, μὴ τυχόν καί βοηθηθοῦν στήν προσέγγιση τῆς ἀληθείας. Τό σχολίον αὐτό τό ἔχει στήν ὁμιλία του γιά τήν Παλαιά Διαθήκη⁽¹⁵⁾, δείχνοντας κατ' ἀναλογίαν ὅτι τό ση-

(14) Ἐννοεῖται, πρὸς ἄρσιν κάθε παρεξήγησης, ὅτι ἀπὸ Ὁρθόδοξου πλευρᾶς οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον μπορεῖ νά γίνῃ δεκτὴ ἡ ἐπιχειρηματολογία τους, ἡ ὁποία εἶναι προδήλως ἀνιστόρητη καί κυρίως βασίζεται στήν παρανόηση τῶν κειμένων.

(15) Εἶναι χαρακτηριστικό, ὅτι τό κείμενο αὐτό περιλαμβάνεται στό χαιρετισμό τοῦ Μακ. Ἀρχ. Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου τοῦ Β', στήν εἰσαγωγή στό «Προφητολόγιο» ἐκδ. Βιβλικῆς Ἑταιρείας, Ἀθήνα 2008, σελ. VII-VIII. Τό πλέον σημαντικό στό θέμα εἶναι ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, τολμᾷ νά πεῖ μερικά πράγματα μέ τό ὄνομά του, πού κάποιες ἄλλες ἐποχές θεωροῦνταν «ταμποῦ».

μαντικό εἶναι ἡ οἰκείωση τῶν θείων ἀληθειῶν καί ὄχι ἡ γλώσσα. Τό περιεργό εἶναι, ὅτι ὅσοι κόπτονται γιά τήν ἀκριβεία αὐτή, ἐμμένουν στήν ἀρχαιοπρέπεια, ἀλλά τά συγγράμματα φερ' εἰπεῖν τῶν ἀντιδυτικῶν θεολόγων (Μάρκου Εὐγενικοῦ κ.λπ.) γιά νά εἶναι ἀποτελεσματικά τά ἐκδίδουν μόνο στή μετάφραση.

Τέλος, σέ μιὰ θρησκευτική κατάσταση, πού κατὰ τοὺς ὑπευθύνους τῆς ἐποχῆς ἔχει ἀπάντηση σέ ὅλα, ἄς θυμηθοῦμε ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος μέ ἀφορμὴ τήν κατανόηση τοῦ κόσμου καί τῆς δημιουργίας εἶχε τολμήσει νά διακηρύξει ὅτι «ἀμαθεῖς ἐσμέν ὥστε τά ἄρρητα αὐτοῦ κρίματα δοκιμάζουσιν». Σήμερα ἔχουμε ἄποψη γιά ὅλα. Ὑπάρχουν καταστάσεις ψυχῆς καί συνθήκες τίς ὁποῖες πλέον ἡ ποιμαντική μας δέν μπορεῖ νά προσεγγίσει. Θυμίζω ἐπιγραμματικά, ὅτι τό τόλμημα τῶν ἱεραρχῶν ἦταν ἡ κατανόηση τῆς ἀνθρώπινης πεπτωκυίας φύσεως. Ὅσο πιό ἀσκητικοί ἦσαν, τόσο περισσότερο τολμοῦσαν. Ἔτσι, ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ θεωρούμενος ὡς ἀπόλυτος καί σκληρός, κάνει πρῶτος τὴ διάκριση ἀκούσιου καί ἐκούσιου φόνου καί συντέμνει τό χρόνο τῆς μετανοίας. Καί ἐπειδὴ ἀπαντᾷ σέ σχετικὴ ἐπιστολή γιά τό θέμα, λέει στόν ἐπιστεῖλанта, πῶς μέ κάθε ἐρώτηση γίνεται «ἐμφρονέστερος»⁽¹⁶⁾, δεῖγμα ἀνθρώπου πού δέν κατακλύζεται ἀπὸ βεβαιότητες. Καί γιά

(16) Ἐπιστολή 188, Εὐσταθίῳ Φιλοσόφῳ.

τήν περίπτωση τῶν γυναικῶν πού προσφεύγουν σέ ἔκτρωση, ὀρίζει σέ δέκα χρόνια τήν μετάνοια – ἀποχή ἀπό τή θεία εὐχαριστία. Καί χαρακτηριστικά τονίζει «ὀρίζειν δέ μή χρόνῳ, ἀλλά τρόπῳ τῆς μετανοίας τήν θεραπείαν»⁽¹⁷⁾. Καί ἐπειδή τά θέματα αὐτά εἶναι στή διακεκαυμένη ζώνη τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς ἐποχῆς, ἐπιμένω θυμίζοντας ὅτι στόν 49^ο κανόνα του λέει «Αἱ πρός ἀνάγκην γενόμεναι φθοραὶ ἀνεύθινοι ἔστωσαν. Ὡστε καί ἡ δοῦλη, εἰ ἐβιάσθη παρὰ τοῦ οἰκείου δεσπότη, ἀνεύθινός ἐστιν». Καί λίγο πιό κάτω τονίζει ὅτι «τριγαμίας νόμος οὐκ ἔστιν. Ὡστε νόμῳ γάμος τρίτος οὐκ ἄγεται. Τά μέντοι τοιαῦτα ὡς ρυπάσματα τῆς Ἐκκλησίας ὀρθῶμεν, δημοσίαις δέ κατάδικαίς οὐχ ὑποβάλλομεν ὡς τῆς ἀνειμένης πορνείας αἰρετώτερα». Ποιός θά τολμοῦσε σήμερα νά ἀποφασίσαι κάτι τέτοιο; Ὅσοι ζοῦμε σέ κοινότητες μέ νέους ἀνθρώπους, κατανοοῦμε τήν ἀνάγκη χρήσης μιᾶς ἄλλης γλώσσας πρός τοὺς νέους, γιατί μέ ἀπαγορεύσεις καί ἀπολυτότητες δέν μποροῦμε νά ἐπικοινωνήσουμε. Αὐτή εἶναι ἡ γλώσσα τῆς πατρικῆς ἀγάπης, δέν εἶναι λαϊκισμός, εἶναι ποιμαντική εὐθύνη, εἶναι στοργή. Ἄλλη ἡ γλώσσα γιά τοὺς τελείους καί ἄλλη γιά τοὺς νηπίους. Καί γι' αὐτό ὁ Παῦλος τονίζει «ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μέ πέση»⁽¹⁸⁾, δείχνοντας ποῦ μπορεῖ νά φτάσει ὁ ἄνθρωπος δια τῆς

αὐτοδικαιώσεώς του. Φυσικά ἡ γλώσσα τῶν τριῶν ἱεραρχῶν εἶναι γλώσσα τῆς ἐποχῆς. Κατ' ἀναλογίαν θά κρίνουμε γιά τή σημερινή. Δέν θά τήν ἀντιγράψουμε.

4. Οἱ πατέρες κράτησαν σαφεῖς ἀποστάσεις καί ἀπό ἄλλες καταστάσεις πού ταλαιπωροῦν τοὺς πιστοὺς σήμερα. Μίλησαν γι' αὐτές μέ τή γλώσσα τῆς ἀληθείας καί μέ ἀπόλυτη ἀγάπη. Θά ἀναφερθοῦν δυό ἐξ αὐτῶν γιά νά ὁλοκληρωθεῖ ἡ πολύ ἀποσπασματική προσέγγιση.

Α. Στό θέμα τῆς ἐρμηνείας τῶν γραφῶν. Θέμα πού εἶναι φλέγον σήμερα καθὼς μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς τυπογραφίας γράφονται καί ἐκδίδονται διάφορες, ἐν πολλοῖς ἀνοησίες. Πολλά ἀπό τά βιβλία πού κυκλοφοροῦν σέ θέματα ἐρμηνείας, ἐπιδίδονται σέ ἓνα πανηγύρι ἀλληγοριῶν καί ἐξεικονισμῶν, τέτοιων, πού νά καθίστανται δυσδιάκριτα τά ὅρια χριστιανισμοῦ, μαντείας, δεισιδαιμονίας καί ἀστρολογίας. Καί ἐπειδή αὐτοὶ πού τά γράφουν εἶναι κατὰ κανόνα ὡς ἄνθρωποι συμπαθεῖς, τό κακό καί ἡ ζημία πού προκαλοῦν εἶναι πολύ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅτι κανεὶς μπορεῖ νά φανταστεῖ. Ἄς δοῦμε ὅμως πῶς ὁ Μ. Βασίλειος προσεγγίζει τό θέμα. Πιθανόν νά βοηθήσει ἐμᾶς, ἀλλά ἴσως μπορέσουμε νά βοηθήσουμε καί ἄλλους καί κυρίως αὐτοὺς πού περιγράφουμε. Εἶναι λοιπόν, λέει ὁ Μ. Βασίλειος, κάποιοι ἀπὸ μᾶς τοὺς χριστιανούς, ἀναφερόμενος βέβαια στοὺς θεολόγους ἐρμηνευτές,

(17) Ὁ.π.

(18) Α' Κορ. 10, 12.

«οἱ προφάσει ἀναγωγῆς, καί νοημάτων ὑψηλοτέρων, εἰς ἀλληγορίας κατέφυγον». Γι' αὐτό συστήνει «τούς δὴ τοιούτους λόγους, ὡς ὀνειράτων συγκρίσεις καί γραῶδεις μύθους ἀποπεμπάμενοι, τὸ ὕδωρ, ὕδωρ νοήσωμεν»⁽¹⁹⁾.

Καί καταλήγει πῶς πρέπει νὰ ξεκινήσουμε κατανοώντας τὰ αὐτονόητα μὲ τὸν κοινῶς ἀποδεκτὸ τρόπο: «Ἄς οἱ καταδεχόμενοι τὰς κοινὰς τῶν γεγραμμένων ἐννοίας, τὸ ὕδωρ οὐχ ὕδωρ λέγουσιν, ἀλλὰ τινα ἄλλην φύσιν, καί φυτὸν καί ἰχθύν πρὸς τὸ ἑαυτοῖς δοκοῦν ἐρμηνεύουσι, καί ἐρπετῶν γένεσιν καί θηρίων ἐπὶ τὰς οἰκείας ὑπονοίας παρατρέψαντες ἐξηγοῦνται, ὥσπερ οἱ ὀνειροκρίται τῶν φανέντων ἐν ταῖς καθ' ὕπνον φαντασίαις πρὸς τὸν οἰκεῖον σκοπὸν τὰς ἐξηγήσεις ποιοῦμενοι. Ἐγὼ δὲ χόρτον ἀκούσας, χόρτον νοῶ, καί φυτὸν, καί ἰχθύν, καί θηρίον, καί κτῆνος, πάντα ὡς εἴρηται οὕτως ἐκδέχομαι»⁽²⁰⁾.

Ὁ Μ. Βασίλειος λοιπὸν βάζει αὐτὸ πού λέμε κοινὴ λογικὴ στὴν πρώτη γραμμὴ, γεγονὸς πού εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικό στὴν ἐποχὴ μας, πού ἡ ἐρμηνεία, ὄχι μόνο τῶν θρησκευτικῶν κειμένων, εἶναι ἀπὸ τίς πιὸ μοντέρνες ἐπιστήμες.

(19) Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία Γ' εἰς τὴν ἐξαήμερον, παράγρ. 9, P.G. 29, 73.

(20) Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία Θ' εἰς τὴν ἐξαήμερον, παράγρ. 1, P.G. 29, 188.

Β. Στὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ καί τῆς ἀναχωρητικῆς διάθεσης. Ξέρω ὅτι εἶναι δύσκολο θέμα καί εἶμαι σίγουρος ὅτι πολλοὶ ἐξ ὑμῶν δὲν θὰ συμφωνήσετε. Δὲν βρισκόμαστε βέβαια σήμερα σὲ μιὰ φάση πού ὑπάρχει ρεῦμα ἐγκατάλειψης τοῦ κόσμου, ὑπάρχει ὅμως ἐξ ὀρισμοῦ μιὰ συμπάθεια στοὺς ἀνθρώπους πού ἐγκαταλείπουν τὸν κόσμο γιὰ νὰ ζήσουν μιὰ πιὸ πλήρη πνευματικὴ ζωὴ. Ἀνέκαθεν, τὸ ξέρουμε ἀπὸ τὴν ἱστορία, ὁ μοναχισμὸς ἀσκοῦσε μιὰ περίεργη γοητεία στὶς χριστιανικὲς κοινότητες. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς γοητείας, προέκυψε καί ἡ μεγάλη ἐπίδραση στὸ λειτουργικὸ τυπικὸ, στὶς νηστείες, στὴν ἔκταση τῶν ἀκολουθιῶν κλπ. Συνακόλουθα ὅμως προέκυψε καί μιὰ ἀντίδραση γιὰ τὴν συμμετοχὴ μελῶν τῶν οἰκογενειῶν τῶν πιστῶν (παιδιῶν δηλαδή) στὸ ἐγγέλημα αὐτό. Βεβαίως ἐπίσης ἡ ἀτμόσφαιρα τὴν τελευταία χρονιά στὴν πατρίδα μας εἶναι βεβαρυμένη, αὐτὸ ὅμως μᾶς βοηθᾷ νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι αὐτὴ ἡ ἐντὸς - ἐκτὸς τοῦ κόσμου στάση τοῦ μοναχισμοῦ πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τὴν ὀρθὴν του κατανόηση. Δυστυχῶς δὲν τολμοῦμε νὰ μιλήσουμε σήμερα καί νὰ ποῦμε τίποτα, σ' αὐτὸ τὸ ἄνοιξε - κλείσε, καί χτίσε - γκρέμισε μοναστήρια, τὰ ὅποια δὲν κατανοοῦν τίς ἐπιταγές τοῦ καιροῦ μας καί στὸν οὐσία ἀποτελοῦν μορφές προσωπικῆς αὐτοδικαίωσης. Ἐπειδὴ πολλὰ μᾶς προσάπτουν, δὲν θὰ ἀφήσω τὸ λόγο νὰ τρεῖξει μὲ τὴ δική μου διατύπωση. Θὰ τὸν δώσω σ' ἕναν μελετητὴ τῶν

πατέρων τῆς ἐκκλησίας πού σέ μελέτη του στό Βασίλειο γράφει: «Ὁ Βασίλειος εἶδε καλά τούς κινδύνους πού ἐφώλευαν στήν ἐκστασιακή» καί ἀναχωρητική ροπή πού εἶχε σημειώσει ὁ μοναχισμός στήν Αἴγυπτο, τή Συρία, τήν Παλαιστίνη. Αὐτή τή ροπή θέλησε νά τή συγκρατήσει, νά τή διοχετεύσει σέ δρόμους πού νά ἀνταποκρίνονται καί νά ἐκφράζουν καλύτερα τή βασιική ἐντολή τῆς ἀγάπης, τή χριστιανική φιλανθρωπία. Σέ δρόμους πού νά κατοχυρώνουν μέ τρόπο ἀποτελεσματικότερο τόν κύριο ἀγώνα κατά τῆς ἐγωπάθειας καί αὐταρέσκειας, πού εἶναι ὁ μέγας κίνδυνος, τό μέγιστο ἐμπόδιο πού πολύμορφο ὀρθώνεται νά μολύνει, νά ματαιώσει κάθε γενναία ἀπόπειρα τοῦ ἀνθρώπου νά συλλάβει καί νά ὑπηρετήσει τό βαθύτερο εἶναι του»⁽²¹⁾.

Νομίζω πώς ὁ καλός φιλόσοφος, ἄν ζοῦσε καί διάβαζε μαζί μέ τήν Μ. Βα-

(21) Τατάκης Βασίλειος, μν. ἔργ. σελ. 99-100.

σίλειο τά τεκταινόμενα σήμερα, μέ τή μανία τοῦ γεροντισμοῦ, τήν ἐκτροπή τοῦ νοήματος τῆς ὑπακοῆς, θά ἐφριττε. Ἰδίως, μέ τή διαπίστωση, πώς πολλά ἀπό τά σήμερα ἀπαράδεκτα, χρησιμοποιοῦν τά ἀσκητικά συγγράμματά του γιά ἐπιχειρηματολογία.

Κυρίες καί Κύριοι,

Γνωρίζω πώς ἡ εἰσήγηση - ὁμιλία ἐμπεριεῖχε πολλές αἰχμές καί ἴσως δέν ἀνέπαινε. Ἀλλά οἱ τρεῖς ἱεράρχες ἦταν μάχιμοι, ἄνθρωποι τῆς δράσης καί τῆς ἀλήθειας. Σέ ἐποχές δύσκολες, δέν μπορούμε νά κρυβόμαστε, δέν μπορούμε νά κρύβουμε τά μεγάλα προβλήματα κάτω ἀπό τό χαλί, δέν μπορούμε νά ζοῦμε μέ ψέμματα. Τήν τελευταία φράση τῆ διαβάσαμε (παλαιότερα) γιά τά ὄργια τοῦ παραπετάσματος. Ἄς μήν ἐπιτρέπουμε τήν ὑψωση νέων παραπετασμάτων καί ἐξωραϊσμένων δῆθεν ἀληθειῶν σήμερα. Ὅπως οἱ τρεῖς ἱεράρχες, νά θεωροῦμε ὅτι μοναδική αὐθεντία εἶναι ὁ Θεός. Οἱ καιροί δέν μᾶς ἐπιτρέπουν νά ἐφησυχάζουμε.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΡΚΟΤΣΗΣ, Θεολόγος

ΠΟΙΑ Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΔΑΡΒΙΝΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ;

Τό έτος 2009, όπως γνωρίζουμε, ήταν άφιερωμένο, από έπιστημονικῆς πλευρᾶς, στόν Δαρβίνο. Καί αυτό διότι ἦταν ἡ επέτειος τῶν 200 ἐτῶν από τή γέννησή του καί 150 ἐτῶν από τήν πρώτη έκδοση τοῦ βιβλίου του «Ἡ Καταγωγή τῶν Εἰδῶν». Μέ τή δημοσίευση τοῦ βιβλίου του ἔκανε γνωστές τίς απόψεις του, σχετικῶς μέ τήν εξέλιξη τῶν εἰδῶν μέσω τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς. Ἡ θεωρία του αὐτή ἔφερε ἀναστάτωση μεγάλη, τόσο στίς ἐπιστημονικές δοξασίες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅσο καί στίς θρησκευτικές πεποιθήσεις, ὅχι μόνο ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἀλλά καί στή συνέχεια, ὅλων τῶν ἐποχῶν πού ἀκολούθησαν ἀκόμη καί μέχρι σήμερα. Ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως, ἀκόμη καί σήμερα διχάζει τούς χριστιανούς θεολόγους. Δέν εἶναι νά ἀπορεῖ κανεῖς ὅτι, ὑπάρχουν θεολόγοι, οἱ ὁποῖοι ἀντιτίθενται στή θεωρία αὐτή καί τηροῦν ἐχθρική στάση ἀπέναντι στόν Δαρβίνο. Ὅμως, ἡ εξέλιξη εἶναι ἕνα γεγονός πού δέν ἀμφισβητεῖται σήμερα από τόν ἐπιστημονικό κόσμο, ἰδιαίτερα τόν κόσμο τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν.

Ἀλλά, ἄς δοῦμε στό ἄρθρο αὐτό, ποιᾶ ἦταν ἡ στάση τοῦ ἴδιου τοῦ Δαρβίνου ἀπέναντι στή θρησκεία.

Μέσα στά πλαίσια τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν δύο ἐπετείων γιά τόν Δαρβίνο, τό 2009, ἔγιναν καί στή χώρα μας, διάφορες ἐκδηλώσεις, μέ ὁμιλίες, Ἡμερί-

δες, παρουσιάσεις νέων βιβλίων σχετικῶν μέ τόν Δαρβίνο καί τίς θεωρίες του, ἐκλαϊκευτικά ἄρθρα σέ περιοδικά καί ἐφημερίδες, από εἰδικούς ἐπιστήμονες, ἀναλύοντας τήν προσωπικότητά του καί τίς ἐπιστημονικές ἐρευνές του, οἱ ὁποῖες κατέληξαν στή διατύπωση τῶν θεωριῶν του.

Μία ἀξιόλογη ἐκδήλωση ἔγινε πρὸς τό τέλος τοῦ 2009, στό Ἰδρυμα Εὐγενίδου, μέ Συνέδριο πού εἶχε ὀργανωθεί ἀπό τά Ἐκπαιδευτήρια Γείτονα, στίς 7 καί 8 Νοεμβρίου καί εἶχε ὡς γενικό θέμα: «Ἡ διδασκαλία τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως: Θεωρητικά καί Παιδαγωγικά Ζητήματα».

Μεταξύ τῶν ὁμιλητῶν, εἶχε προσκληθεῖ ἀπό τήν Ἀγγλία, ὁ Ὁμότιμος Καθηγητής τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρδης, Dr John Hebley Brooike, τοῦ ὁποῖου ἡ ὁμιλία εἶχε ὡς θέμα: «Ὁ Δαρβίνος καί ἡ θρησκεία: διορθώνοντας τίς καρικατοῦρες»^(*).

Στήν ἀρχή τῆς ὁμιλίας του ὁ Brooke ἀναφέρει ὅτι, μία καρικατούρα μεταξύ ἄλλων εἶναι ὅτι, ὁ ἄνθρωπος κατάγεται

(*) «Darein and religion: correcting the caricatures». Μέ τόν ὅρο καρικατούρα, προφανῶς ἐννοεῖ τίς ψευδεῖς ἀναφορές τῶν δῆθεν ὁπαδῶν του, οἱ ὁποῖοι διαστρέβλωσαν τίς θέσεις του ἀπέναντι στή θρησκεία.

από τόν χιμπαντζή. Ό Δαρβίνος, ως γνωστό, δέν είχε πει ποτέ κάτι τέτοιο.

Στή συνέχεια ό Brooke θέτει μερικά βασικά έρωτήματα: «Τί είχε νά πει ό ίδιος ό Darwin γιά τή θρησκεία; Ποιές ήταν οί θρησκευτικές του, ή οί αντι-θρησκευτικές του πεποιθήσεις; Πίστευε ότι ή θεωρία του γιά τήν εξέλιξη μέσω τής φυσικής επίλογής ήταν ασύμβατη μέ τήν πίστη στόν Δημιουργό; Ήταν τά επαναστατικά έπιστημονικά του συμπεράσματα πού τόν μετέτρεψαν σέ άγνωστικιστή; Είναι σημαντικό νά άπαντηθοῦν αὐτά τά έρωτήματα μέ όσο τό δυνατόν πιά ίσορροπημένο τρόπο διότι γίνεται διαρκώς επίκληση τής αὐθεντίας καί τοῦ παραδείγματος τοῦ Darwin προκειμένου νά αἰτιολογηθοῦν μεταφυσικοί καί θεολογικοί ίσχυρισμοί πού βρίσκονται μακριά τῶν λεπτομερειῶν τής εξελικτικῆς του βιολογίας».

Όπως βλέπουμε, ό Brooke θέλει από τήν άρχή νά ξεκαθαρίσει τό τοπίο, θέτοντας τά πιά πάνω έρωτήματα, τά όποια άλλωστε, θέτει καί ό κάθε σοβαρός μελετητής τοῦ Δαρβίνου. Ότι άμφισβητήσεις καί παρερμηνείες πού έχουν διατυπωθεῖ κατά καιρούς, ως πρὸς τό τί πίστευε ό Δαρβίνος, έχουν δημιουργήσει ένα άρνητικό κλίμα ως πρὸς τό πρόσωπό του, ιδιαίτερα σέ όρισμένους θεολογικούς κύκλους, τό όποιο έκμεταλεύθηκαν έπαρκῶς, οί άρνητές τής χριστιανικῆς θρησκείας καί «ύποστηρικτές» τοῦ Δαρβίνου.

Πάντως τό θέμα, νά χαρακτηρίσει κανείς τήν προσωπικότητα τοῦ Δαρβίνου καί τή τάση του άπέναντι στή θρησκεία, δέν είναι τόσο άπλό, ὅπως τό

φαντάζονται πολλοί. Όπως αναφέρει ό Brooke «Ό Darwin δέν ήταν ό άδιαμφισβήτητος άθεος πού ήγετο μιᾶς έπιστημονικῆς συνωμοσίας προκειμένου νά έξοβελιστεῖ ή θρησκεία από τόν κόσμο». Έκεῖνο πού έχει μεγάλη σημασία είναι ότι, στα έρωτήματα πού τέθηκαν πιά πάνω, «δέν υπάρχουν άπλές άπαντήσεις γιά τά θρησκευτικά αἰσθήματα τοῦ Darwin».

Τά αἰσθήματα αὐτά άλλαζαν μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου. Ύπῆρξαν έποχές πού ή πίστη του στό Θεό ήταν έμφανής καί δέν τό έκρυβε τό γεγονός αὐτό. Όπως αναφέρει ό Brooke, «Πρὸς τό τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ 1850, όταν ό Darwin συνέθετε βιαστικά τήν «Προέλευση τῶν Εἰδῶν», έξακολουθοῦσε νά μπορεῖ νά πιστεύει ότι οί νόμοι πού καθοδηγοῦσαν τήν εξέλιξη καί τήν διαφοροποίηση τῆς ζωῆς προέρχονταν από κάποιον Δημιουργό... Όμως μέ τήν πάροδο τῶν χρόνων, αὐτή ή πεποίθηση έπίσης ξεθώριασε, χωρίς ὥστόσο νά χαθεῖ τελείως.

Ένας σοβαρός λόγος γιά τή δυσκολία νά περιγράψει κανείς άκριβῶς τήν προσωπικότητα τοῦ Δαρβίνου είναι, οί παλινδρομήσεις πού εμφάνιζε ως πρὸς τήν ισχύ τῆς πίστες του στό Θεό Δημιουργό. Ή ισχύς αὐτή σταδιακά ελαττωνόταν καί ὅπως αναφέρει ό Brooke «ὥστόσο, επέμενε ότι ποτέ του δέν ὑπῆρξε άθεος, ένα σημείο πού μερικές φορές παραβλέπουν οί φονταμενταλιστές έπικριτές του, αλλά καί οί άθεοι ὑποστηρικτές του».

Άν καί βρισκόταν ό Δαρβίνος σέ μία διφορούμενη κατάσταση ως πρὸς τά

«πιστεύω» του απέναντι στην παρουσία του Θεού, ως Δημιουργού της φύσεως, εν τούτοις, δεν είχε ποτέ πρόθεση να γράφει κάτι, με τρόπο αθεϊστικό, όπως ο ίδιος αναφέρει σε γράμμα του προς τον Καθηγητή της Βοτανικής του Πανεπιστημίου του Harvard, Asa Eiray, με τον οποίο αλληλογραφούσε τακτικά.

Ο Καθηγητής John Hedley Brooke, στην όμιλία του, αναφέρθηκε στη συνέχεια στις διαφορές απόψεις που έχουν διατυπωθεί από την εποχή που ο Δαρβίνος έγραψε το βιβλίο του για την Καταγωγή των Ειδών το 1859, οι οποίες ήταν άλλες μέν επικριτικές και έντονα άρνητικές, άλλες δέ έγκωμιαστικές και ότι συμφωνούν προς τα επιστημονικά δεδομένα των βιολογικών επιστημών. Δεν είναι άξιοπερίεργο ότι, και στις δύο πλευρές, υπήρχαν και υπάρχουν και σήμερα, επιφανείς θεολόγοι οι οποίοι με σοβαρά επιχειρήματα επικρίνουν ή παραδέχονται ότι η Δαρβινική θεωρία είναι συμβατή με τη θεολογία.

Συγκεκριμένα, θά αναφέρουμε στο σημείο αυτό ότι ο εξέχων, επιστήμων διεθνούς κύρους γενετιστής Theodosius Dobzhansky, πιστός ορθόδοξος χριστιανός, από τους πρωτοπόρους Νεοδαρβινιστές, είχε αναφέρει χαρακτηριστικά ότι, «τίποτε δεν έχει νόημα στη βιολογία παρά μόνο υπό το φως της εξέλιξης».

Ο Brooke στην όμιλία του, αναφέρθηκε ειδικά στον πιο πάνω, μεγάλο κύρους, γενετιστή, ο οποίος στο κλασικό σύγγραμμά του (υπήρξε Καθηγητής της Γενετικής στο Columbia University), «Mankind Evolving», έγραψε ότι «έβλεπε

τέλεια συμβατότητα, ανάμεσα στην εξελικτική θεωρία και στη Βιβλική εικόνα της πτώσης από τον Παράδεισο όταν η τελευταία ερμηνεύθηκε υπαρξιακά».

Ο Brooke αναφέρει στη συνέχεια της ομιλίας του: «Οι αξιώσεις για συμβατότητα ανάμεσα στο Χριστιανισμό και στο Δαρβινισμό δεν εξαντλούνται εδώ. Η ανακάλυψη του ανθρώπινου γονιδιώματος θεωρείται από τον επικεφαλής του προγράμματος, τον ευαγγελιστή Χριστιανό Francis Collins, ως η ανακάλυψη του Θεϊκού κώδικα της ζωής, παρά η ανάγνωση του βιβλίου των έργων του Θεού, όπως τό είδαν παλαιότεροι επιστήμονες (Collins 2007)». Και συνεχίζοντας ο Brooke μάς λέει πολύ σοφά: «Φυσικά η επιβίωση της θρησκείας σε ένα Δαρβινικό σύμπαν, δεν απαιτεί κάποια ισχυρή σχέση συμβατότητας ανάμεσα στην επιστήμη και στη θεολογία».

Προς τό τέλος της ομιλίας του ο Brooke μάς λέει: «Όμως κλείνοντας, ίσως αξίζει να σημειωθεί ότι η θρησκεία μπορεί βεβαίως να εξακολουθήσει να υπάρχει ακόμα και αν δεν υπάρχουν επιχειρήματα για τη συμβατότητα ή τη συνύπαρξή της με τη Νεο-Δαρβινική θεωρία». Και τελειώνει την όμιλία του με δύο χαρακτηριστικές φράσεις: «Σε ένα Δαρβινικό σύμπαν, οι θρησκευόμενοι ήταν εκείνοι που ήταν καταλλήλοτεροι για να επιβιώσουν. Η άποψη ότι ο Darwin προκάλεσε μεγάλα προβλήματα στη θρησκεία, ίσως είναι η «καρικατούρα» εκείνη που χρήζει, περισσότερο, διόρθωσης».

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ,
Όμότιμος Καθηγητής Γεωπονικού
Πανεπιστημίου Αθηνών

**ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΕΚΔΗΜΙΑ
ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΑΛΤΑΠΙΔΑ ΓΕΩΠΟΝΟΥ, ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΜΕΛΟΥΣ
ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ**

Έκ μέρους της Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων, άπευθύνω τό ύστατο χαΐρε, στόν άγαπητό καί έξαίρετο φίλο καί σινάδελο Κώστα Σαλταπίδα.

Ό Κώστας Σαλταπίδας, σπούδασε γεωπόνος στό Άριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Σταδιοδρομήσε στό Έμπουργεΐο Γεωργίας, στή Γενική Διεύθυνση, Έγγείων Βελτιώσεων, μετεκπαδευθείς, μέ ύποτροφία τοϋ ΙΚΥ, στό Πανεπιστήμιο τής Καλιφόρνιας, σέ θέμα Άρδεύσεων καί Άποστραγγίσεων. Συνταξιοδοτήθηκε από τή θέση τοϋ Γενικοϋ Έπιθεωρητή. Ήταν άριστος έπιστήμων στήν ειδικότητά του καί στήν Ύπηρεσία

του επέδειξε μεγάλο ζήλον καί εργατικότητα.

Παράλληλα, δημιούργησε έξαίρετη οικογένεια, έχοντας πλάϊ του, μία πιστή χριστιανή ώς σύζυγο καί άξια μητέρα δύο παιδιών, στά όποια, μετέδωσαν τίς χριστιανικές άρχές στίς όποίες πίστευαν καί οι δύο.

Άπό νέος, ό Κώστας άνοιξε τήν ψυχή του καί δέχθηκε τά πνευματικά μηνύματα τής όρθοδόξου Πίστεώς μας. Γνώστης τής έκκλησιαστικής μουσικής, ύμνουσε τό Θεό, από τό ψαλτήρι τίς Κυριακές, διοργάνωνε χορωδίες καί προσέφερε, από τό πνευματικό απόθεμα τής ψυχής του στό χριστιανικό έργο πολύτιμες ύπηρεσίες, πάντα πρός δόξαν Θεοϋ.

Ήταν πάντα εύγενής καί ταπεινός καί υπέμεινε άγογγύστως τήν ταλαιπωρία τής άσθενείας του, μέχρι πού ό Κύριος τόν κάλεσε κοντά του, στή χορεία τών δικαίων.

Εύχόμεθα καί προσευχόμεθα, ό Κύριος νά δίνει παρηγοριά στή σύζυγό του καί στά παιδιά του, γιά νά άντιμετωπίσουν μέ καρτερία, τό κενό πού αφήνει ή έκδημία τοϋ τόσο άγαπητοϋ τους προσώπου.

**ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ,
Όμότιμος Καθηγητής Γεωπονικοϋ
Πανεπιστημίου Άθηνών**

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΕΛΠΙΔΑ

Τά λεξικά δίνουν τήν ἐρμηνεία «προσδοκία αγαθοῦ καί ἐπιθυμητοῦ». Μποροῦμε ὅμως νά ἐλπίζουμε; Οἱ αἰσιοδοξοὶ ἀπαντοῦν «ναί». Συχνά ἡ ζωὴ ἐξελίσσεται πολύ καλὰ, χωρὶς νά τό περιμένεις. Ἀλλά ὑπάρχουν καί οἱ ἀπαισιόδοξοι, πού ἰσχυρίζονται ὅτι μόνο του δέν γίνεται τίποτε.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πού μίλησαν γιά ὅλα, μίλησαν καί γιά τήν ἐλπίδα. Ὁ ποιητής Λίνος τήν συνδέει μέ τήν πίστι στό Θεό. «Ποτέ δέν πρέπει νά ἀπελπίζεται κανεῖς. Γιά τόν Θεό τά πάντα εἶναι εὐκόλα». Ὁ Θεόκριτος λέει: «Ὅσο ζῇ κανεῖς ἐλπίζει· οἱ νεκροὶ μονάχα δέν ἐλπίζουν». Ὑπάρχει ὅμως καί μία ἄλλη ἄποψις. «Μήν προσπαθεῖς νά κρατηθῇς ἀπό ἐλπίδα κούφια» (Εὐριπίδης).

Θά ἐλπίζω λοιπόν ἢ δέν θά ἐλπίζω; Θά μπορούσαμε νά ποῦμε: «Θά κάνω ὅ,τι μπορῶ μέ τήν δουλειά μου, μέ τήν προσπάθειά μου, μέ τόν κόπο μου. Ἀλλά στίς δυσκολίες δέν θά ἀπελπίζομαι. Θά ἐλπίζω. Καί ἡ ἐλπίδα αὐτή θά μοῦ δίνη καί τήν δύναμη νά συνεχίσω».

Ἀλλά τί θά λέγατε νά δοῦμε τί λέει καί ἡ Καινὴ Διαθήκη γιά τήν ἐλπίδα.

Στήν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου διαβάζουμε: «Ἡ ἐλπίς οὐ κατασχύνει». Μά τήν ἐλπίδα δέν τήν βλέπομε. Πῶς ξέρουμε ὅτι ὑπάρχει; Καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀπαντᾷ μέ τήν τετράγωνη λογικὴ του: Βεβαίως δέν τήν βλέπουμε. Διότι «ἐλπίς βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς».

Ἀλλά καί στήν πρώτη πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ του, ἀναφέρεται στό ἴδιο πάλι θέμα: «Ἐπ' ἐλπίδι ὀφείλει ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾶν». Τό δέ κεφάλαιο περὶ ἀγάπης (γ' πρώτης πρὸς Κορινθίους) τελειώνει μέ τά ἑξῆς: «Νυνὶ δέ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη».

Ὅπως εἶναι φυσικό, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, συνδέει τήν ἐλπίδα μέ τήν πίστη στόν Θεό. Γράφει στήν πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α' ἐπιστολὴ του: «Οὐ θέλομεν δέ ὑμᾶς ἀγνοεῖν ἀδελφοί περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπεῖσθε καθὼς καί οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα». Τήν ἐλπίδα τῆς Ἀναστάσεως.

Ἐλπίδα. Μιά λέξη πού ὅμως λέει πολλά καί δίνει ἀκόμη περισσότερα. Παρηγοριά, αἰσιοδοξία, δύναμη. Φῶς στό σκοτάδι τοῦ ἀδιεξόδου. Διάθεση νά συνεχίσῃς τόν ἀγῶνα σου, ἐλπίζοντας πάντα τό καλύτερο.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΝΟΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Πρό τριμήνου έορτάστηκε ή είκοστή επέτειος από τήν πτώση του τείχους στο Βερολίνο. Τό γεγονός αυτό σηματοδοτεί μία από τίς τελευταίες πράξεις των συ- νεπειών του δευτέρου παγκοσμίου πολέ- μου καί τήν διαίρεση από τό τέλος αυτού, τό έτος 1445 τής Εύρώπης σε δύο διαφορετικούς κόσμους πολιτικοο- κονομικών συστημάτων, καί τήν διαίρε- ση τής ήττηθείσας Γερμανίας, καί τής πρωτεύουσας αυτής τό Βερολίνο σε τέσ- σαρες ζώνες κατοχής.

Συνέπεια αυτής τής διαιρέσεως ήταν καί ή εφαρμογή στίς μέν ζώνες κατοχής από τούς δυτικούς συμμάχους φιλελευ- θέρου πολυκομματικού συστήματος ως καί εκείνου τής οίκονομίας τής έλευθέ- ρας αγοράς καί στήν σοβιετική ζώνη κατοχής μονοκομματικού τρόπου διά κυβερνήσεως τής χώρας, μέ παράλληλη εφαρμογή στήν οικονομική ζωή των άρ- χών του λεγομένου ύπαρκτου σοσιαλι- σμού.

Ή εικόνα αυτή τής διαιρεμένης Γερ- μανίας, σε δύο κυρίες ζώνες στίς ό- ποιες έπικρατούσαν τά άντιτιθέμενα άν- τιστοίχως πολιτικοοικονομικά συστήμα- τα μπορεί νά θεωρηθεί ως ντέ φάκτο,

ή πραγματοποίηση ενός μεγάλου ιστορι- κοῦ πειράματος, συγκρίσεως στήν πράξη των αποτελεσμάτων αυτών των δύο συ- στημάτων.

Συνέπεια αυτών ήταν ή ανθόρμητη καί άθρόα μετανάστευση γερμανικών πληθυσμών από τό τμήμα τής λεγομένης ανατολικής ζώνης σε εκείνες των δυτι- κών ζωνών. Μέχρι του έτους 1961 έ- φυγαν προς τήν Δύση δύο καί μισό εκατομμύρια περίπου ανατολικών πολι- τών. Προκειμένου νά σταματήσει αυτή ή φυγή, οι άρχές τής Άνατολικής Γερ- μανίας, άπεφάσισαν μεταξύ των άλλων τήν οικόδομηση ενός τείχους, τό μήκος του όποίου ξεπερνούσε τά εκατόν χιλιό- μετρα, ή κατασκευή του όποίου άρχισε στίς 13 Αυγούστου 1961 καί ολοκλη- ρώθηκε σε δέκα ήμέρες, μέ αποτέλεσμα νά καταστεί ή φυγή από τήν ανατολική ζώνη προς τήν Δύση πρακτικώς αδύνα- τη. Πολλοί διακινδύνευσαν τή ζωή τους, προκειμένου νά διαφύγουν. Ύπο- λογίζεται ότι περίπου εκατόν άτομα έ- ξεκείνων οι όποιοι έπεχείρησαν νά δρα- πετεύσουν καί νά περάσουν τό τείχος, έχασαν τήν ζωή τους, πυροβοληθέντες έν ψυχρώ από τούς φρουρούς του τεί- χους. Μάλιστα σε μία περίοδο στίς άρ-

χές της δεκατίας του έτους 1950 οι σοβιετικοί απαγόρευαν την τροφοδοσία των κατοίκων της δυτικής ζώνης του Βερολίνου από την Δύση με είδη βασικών αναγκών. Τότε στήθηκε μία αερογέφυρα από τις δυτικές χώρες για την μεταφορά των αναγκαίων ποσοτήτων των αγαθών, προκειμένου να επιζήσουν οι έγκλωβισμένοι πληθυσμοί της δυτικής ζώνης του Βερολίνου.

Η σειρά αυτή των γεγονότων, ή ευημερία των κατοίκων της Δυτικής Γερμανίας και οι πολιτικές ελευθερίες των πολιτών, σέ αντίθεση με τις στερήσεις και τις καταπιέσεις στην ανατολική ζώνη ανάγκασαν τους ηγέτες της Ανατολικής Γερμανίας να επιτρέψουν την επικοινωνία των κατοίκων των δύο ζωνών και την ελευθερία κινήσεως αυτών, ενώ παράλληλα ένας άνεμος ελευθερίας έπνεε στις χώρες του ανατολικού συνασπισμού και στο Βερολίνο ιδιαίτερα, στα τέλη του έτους 1989.

Τό αποτέλεσμα αυτού του άπρογραμμάτιστου αλλά σημαντικού ιστορικού πειράματος, ήταν ή καταδίκη του ολοκληρωτισμού και ή επιλογή των πολιτών ενός συστήματος ελευθερίας, παρά όλες τις αδυναμίες, τις όποιες και αυτό συνεπάγεται. Τό αίσθημα της ελευθερίας, τό όποιο ό Δημιουργός ένεφύσησε στόν άνθρωπο είναι ισχυρότερο παντός άλλου αίσθήματος και ως έκ τούτου έρμηνεύεται ή προτίμηση των λαϊκών μαζών σέ εκείνα τά πολιτικοκοινωνικά συστήματα τά όποια εξασφαλίζουν τό

συγκεκριμένο αυτό αγαθό της ελευθερίας έναντι εκείνων τά όποια άποσκοπούν για κύριον λόγον στην ίκανοποίηση των συνήθων βιοτικών αναγκών μέ σημαντική στέρηση της άτομικής πρωτοβουλίας και των ελευθεριών.

ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΟΙ ΑΠΟΗΧΟΙ

«Ήταν φώτα, χίλια φώτα, μά δέν ήτανε τό Φώς». Μέ χίλια φώτα χαράκτηριζε ό ποιητής τόν προχριστιανικό κόσμο και τόν πολιτισμό του και μέ Φώς Μέγα την ένσαρκη παρουσία του Κυρίου στην Γη. Τηρουμένων των άναλογιών, άν ζούσε στους καιρούς μας ό ποιητής και έβλεπε τόν πανηγυρικό διάκοσμο μέ την σπατάλη στόν τεχνικό έορταστικό φωτισμό στις χώρες του λεγομένου χριστιανικού κόσμου και στην πατρίδα μας θά έπαναλάμβανε τόν αυτόν στίχο μέ διαφορετικό βέβαια νόημα.

Οί έορτές του Δωδεκαημέρου έρχονται και παρέρχονται τά τελευταία χρόνια μέ διαρκώς μειούμενη την βίωση του ουσιαστικού νοήματος αυτών για την μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων. Άν επιχειρούσε σέ οποιαδήποτε κυβέρνηση να θίξει κεκτημένες συνήθειες που έχουν σχέση σέ έθιμικό πεδίο μέ τις έορτές, όπως τις καθιερωμένες άργίες και διακοπές, την καταβολή του δέκατου τρίτου μισθοΰ θά εύρισκε μπροστά της την παλλαϊκή σχεδόν αντίδραση. Άν πάλι διατρέξει κανείς τά προγράμματα των ραδιοφωνικών και τηλεοπτι-

κῶν σταθμῶν τῆς ἐορταστικῆς περιόδου δὲν θὰ βρεῖ παρὰ λίγες ἐκπομπές σχετιζόμενες μὲ τὰ ἐορταζόμενα Θεῖα Γεγονότα.

Ἄν δέ θελήσει κανεὶς νὰ ἐρωτήσει ἓνα παιδάκι τῆς προσχολικῆς ἢ καὶ τῆς σχολικῆς ἡλικίας γιὰ τὸν Ἅγιον Βασίλειον τί γνωρίζει, θὰ λάβει τὴν ἀπάντησιν ὅτι εἶναι ἓνας ἀσπρομάλλης γέροντας μὲ κόκκινο ἐπενδύτη, ὁ ὁποῖος θὰ σοῦ φέρει τὸ βράδυ τῆς πρωτοχρονιᾶς τὰ δῶρα ποῦ τοῦ εἴχες μὲ γράμμα ζητήσει καὶ τὰ ὅποια βέβαια ἔχουν πληρωθεῖ ἀπὸ τὸ πατρικὸ βαλάντιο. Ὅλα αὐτὰ τὰ γεγονότα τὰ ὅποια φανερῶνουν τὴν ἐμπορευματοποίηση τῶν μεγάλων ἐορτῶν τῆς χριστιανοσύνης γεννοῦν μελαγχολικὲς σκέψεις γιὰ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ νοήματος τῶν ἐορτῶν. Καὶ νὰ μὴ φθάνουν ὅλα αὐτὰ ἔχουμε καὶ τὴν τηλεοπτικὴ ἐνημέρωσιν τοῦ κοινοῦ ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου γιὰ τὸν μειωμένο τζίρο τῆς ἀγορᾶς.

Ὅλη αὐτὴ ἡ κατάστασις δίδει ἐπιχειρήματα σὲ ὅσους κάνουν λόγο γιὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τῶν ἡμερῶν μας ὡς μεταχριστιανικῆς ἐποχῆς.

Αὐτὲς οἱ διαπιστώσεις ποῦ ἔχουν ἔναντι χαρακτῆρα μελαγχολικόν, δὲν πρέπει νὰ καταβάλουν τὸ φρόνημα τῶν πιστῶν, ἀλλὰ νὰ τονώνουν τὴν ἀγωνιστικὴ διάθεσίν τους προκειμένου νὰ δραστηριοποιηθοῦν στὴν προσπάθειαν ἐπανευαγγελισμοῦ τῶν συνανθρώπων των.

ΜΝΗΜΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ι. ΓΚΙΑΛΑ 1915-1948

Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Χίου - Ψαρῶν καὶ Οἰνουσῶν στὸ ἐγκόλπιον ἡμερολόγιον, τὸ ὁποῖον ἐξέδωσε γιὰ τὸ ἔτος 2010, τὸ ἔχει ἀφιερῶσει στὴν μνήμην τοῦ Χίου ποιητῆ καὶ θεολόγου Ἀλεξάνδρου Ι. Γκιάλα.

Τὸ ἡμερολόγιον αὐτὸ στὸ ἐμπρόσθιο μέρος τοῦ ἐξωφύλλου ἔχει φωτογραφία τοῦ Ἀλεξάνδρου Ι. Γκιάλα καὶ στὸ ὀπισθεν μέρος αὐτοῦ φωτογραφία τοῦ χωριοῦ Ἐλάτα τῆς Χίου, γενετειρᾶς τοῦ ποιητῆ.

Τὸν πρόλογο αὐτοῦ ὑπογράφει ὁ Μητροπολίτης Χίου - Ψαρῶν καὶ Οἰνουσῶν Σεβασμιώτατος κ.κ. Διονύσιος στὸν ὁποῖον ἐν κατακλείδι λέγει: «Εὐχόμεθα ἡ ἔκδοσις αὐτὴ νὰ ἀποτελέσει γιὰ ὅλους τοὺς πιστοὺς μας τὴν εὐλογημένη εὐκαιρία μιᾶς βαθύτερης καὶ οὐσιαστικώτερης γνωριμίας μὲ τὸν θανμάσιον, οὐράνιον, ἀγγελικόν πλοῦτον τῶν ἔργων τοῦ Βερίτη, ὥστε νὰ ὑπάρχουν «αἰῶνια μέσα μας Χριστοῦγεννα» καὶ νὰ ξανακάνωμε «Πάσχα πάλιν σήμερα».

Ἀκολουθεῖ ἓνα σύντομο εἰσαγωγικὸ ἐνημερωτικὸ σημείωμα γιὰ τὸν βίο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Γ. Βερίτη.

Ἀπὸ τὴν ποιητικὴν του δημιουργίαν περιέχονται στὸ ἡμερολόγιον αὐτὸ τρία ἀπὸ τὰ πλέον γνωστὰ ποιήματά του: «Κουράγιο ἀδελφια γιὰ τὸ τάμα» χαρι-

σμένο στους οίκοδόμους τοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, «ὁ Κοινωνικός» ἀπὸ τὴν «Ὡδὴ τοῦ Ἀγαπητοῦ» καὶ «Δεῦτε ἴδωμεν πιστοί».

Τέλος συμπεριλαμβάνεται στὸ ἡμερολόγιο αὐτὸ ἓνα ἄγνωστο κείμενο τοῦ Α.Ι.Γ., εἶναι μία σχολικὴ ἔκθεση ιδεῶν ἢ ὁποία φέρει ἡμερομηνία 12 Σεπτεμβρίου 1930. Προφανῶς ἡ ἔκθεση αὐτὴ εἶναι τὸ κείμενο ἑνὸς τελειοφοίτου μαθητῆ τοῦ γυμνασίου καὶ ἔχει ὡς θέμα: «Ποιὰν ἐπιστήμην προτίθεστε νὰ διαλέξετε καὶ διατί».

Σὲ αὐτὴν τὴν ἔκθεση περικλείονται οἱ πόθοι καὶ τὰ ὁράματα ἑνὸς εὐσεβοῦς

ἐφήβου: «Μὲ ἓνα νεῦμα μὲ προσεκάλεσε πρὸς ἑαυτὴν ἡ θεολογία. Τό ὄνειρον τῶν ὀνείρων μου, τὸ ἰδανικὸ τῶν ἰδανικῶν μου. Νὰ ζήσω θεολόγος! Νὰ τρέφομαι καθημερινῶς μὲ τὸν θεῖον λόγον τῶν Ἀγίων Γραφῶν ἡμέραν καὶ νύκτα καὶ νὰ ποτίζομαι μὲ τὰ ἅγια νάματα τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου».

Καὶ ὁ πόθος αὐτός τοῦ νεαροῦ Ἀλεξάνδρου ἔγινε σύντομα μὲν χρονικά, ἀλλὰ πλουσία παραγωγικά ἔμπρακτα πραγματικότητα, τοὺς καρπούς τῆς ὁποίας ἀπολαμβάνομε καὶ ἐμεῖς ἔξι δεκαετίες μετὰ τὴν ἐκδημία του.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

**Ἡ ἐγγράφη νέων συνδρομητῶν εἰς τὰς
«Ἀκτῖνας» εἶναι ἓνα πνευματικὸ ἔργον,
τὸ ὁποῖον ἡμποροῦμε νὰ ἐπιτελέσωμε
ὅλοι, μὲ μικρὰν προσπάθειαν.**

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΕΞΑΡΣΗ ΣΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΥΒΕΡΝΟΕΓΚΛΗΜΑ

Ίδιαίτερη έξαρση παρουσιάζουν τελευταία οι κάθε μορφής οικονομικές απάτες στο διαδικτυο, που αποτελούν και την πλειονότητα των αδικημάτων του διαδικτυακού εγκλήματος ή κυβερνοεγκλήματος. Ένηλικοι αλλά και νέοι πέφτουν δυστυχώς συχνά θύματα τέτοιας εξαπάτησης. Ή πιο συνήθης μορφή είναι οι περιφημες λοταρίες. Χιλιάδες ηλεκτρονικά μηνύματα από δήθεν τράπεζες κατακλύζουν άνυποψιαστους χρήστες του διαδικτύου, οι οποίοι πληροφοροούνται ότι κέρδισαν εν άγνοια τους μεγάλα ποσά, άνω των 500.000 ευρώ ή δολαρίων.

Μαζί με τη συγχαρητήρια επιστολή, τα υποψήφια θύματα ενημερώνονται για τα στοιχεία του δικηγόρου που εκπροσωπεί την τράπεζα και στον οποίο πρέπει να απευθυνθούν, για να μάθουν πώς θα εισπράξουν τα ανέλπιστα κέρδη τους. Έπικοινωνώντας με τον ψευτοδικηγόρο, οι «τυχεροί» άκουν ότι πρέπει να προκαταβάλουν τον φόρο των κερδών τους (μέχρι και 10% επί του ποσού που τάχα κέρδισαν), προτού αυτά κατατεθούν στον τραπεζικό λογαριασμό τους. Έννοείται ότι, μετά την κατάθεση αυτής της προκαταβολής, κανείς δεν ά-

παντά πλέον στα άπελπισμένα τηλεφωνήματα των εύκολόπιστων πρώην «κερδισμένων», που μάταια αναζητούν τα κέρδη που τούς έταξαν...

Στή χώρα μας δεκάδες τέτοια περιστατικά απάτης έχουν συμβεί, με πιο τραγικά εκείνα στα όποια τα θύματα, κυρίως νεαρής ηλικίας, δανείστηκαν για να πληρώσουν τον «φόρο των κερδών τους», που κατέληξε στην τσέπη των άδίστακτων διαδικτυακών άπατεώνων.

Άλλοτε πάλι τό «ηλεκτρονικό ψάρεμα» υπόσχεται πανεπιστημιακά πτυχία κάθε επιπέδου! Πτυχία, μεταπτυχιακά διπλώματα και διδακτορικά από τα πιο γνωστά πανεπιστήμια του κόσμου πωλούνται σε λογικές τιμές, χωρίς εξετάσεις, μαθήματα, βιβλία και διαγωνισμούς. Ή τηλεφωνική γραμμή εξυπηρέτησης άπαντά συνεχώς 24 ώρες την ήμερα και 7 ήμερες την εβδομάδα, μέχρι να κατατεθεί από τον υποψήφιο «πτυχιούχο» τό τίμημα της μόρφωσής του. Κατόπιν όλοι εξαφανίζονται...

Ίδια τακτική άκολουθούν οι άπατεώνες και στίς δημοπρασίες μέσω διαδικτύου. Από χειροποίητα συλλεκτικά ρολόγια μέχρι πανάκριβα άυτοκίνητα διατίθενται σε έξευτελιστικές τιμές, συνήθως στο 1/3 της πραγματικής τιμής

τους, αρκεί οι ενδιαφερόμενοι να προκαταβάλλουν ένα ποσό, για να τους αποσταλούν τα πιστοποιητικά γνησιότητας των προϊόντων, πού θα αγοράσουν. 'Η προκαταβολή κατατίθεται και αυτόματως ή επικοινωνία διακόπτεται!

Πολύ προσεκτικοί θα πρέπει να είναι όσοι πραγματοποιούν αγορές μέσω διαδικτύου, όταν τα παιδιά τους είναι δεινοί χρήστες του ηλεκτρονικού υπολογιστή. 'Ο πιο ασφαλής τρόπος εξόφλησης τέτοιων αγορών είναι οι κάρτες προπληρωμένου συγκεκριμένου ποσού και όχι οι πιστωτικές κάρτες.

Μέ αυτό το ασφαλές μέσο πληρωμής χάνει κανείς μόνο το υπόλοιπο ποσό αυτής της δωροκάρτας και δεν χρεώνεται με το ανώτατο μηνιαίο όριο συναλλαγών, αν κάτι δεν πάει καλά.

'Αναφέρονται περιπτώσεις παιδιών που χρησιμοποίησαν τον αριθμό της πιστωτικής κάρτας των γονιών τους είτε για να κάνουν μια πραγματική αγορά προϊόντος, είτε για να πέσουν θύματα επιτήδειων διαδικτυακών απατεώνων, όπως εκείνων που υπόσχονταν το 2006 σέ νεαρούς φιλάθλους της Θεσσαλονίκης να ταξιδέψουν στο μακρινό Ρίο ντε Τζανέιρο έναντι μόνο 200 ευρώ, για να παρακολουθήσουν τον ποδοσφαιρικό αγώνα Βραζιλίας - 'Ελλάδας.

'Η πιο άπιστευτη χρέωση οικογενειακής πιστωτικής κάρτας από παιδί έγινε το Μάιο του 2009 στο Στάνμπορ Μπέι, κοντά στο 'Ωκλαντ της Νέας Ζηλανδίας. 'Η Σάρα Κούνιλαν έπαθε το με-

γαλύτερο σόκ της ζωής της ένα πρωί, όταν άνοιξε τον ηλεκτρονικό υπολογιστή της και έλαβε τό εξής μήνυμα από τη γνωστή εταιρεία βαρέων μηχανημάτων Kobelco: «Νομίζουμε ότι θα τον αγαπήσετε αυτόν τον έκσκαφέα!»! Τό μήνυμα κατέληγε μέ την επιβεβαίωση της χρεώσεως της πιστωτικής της κάρτας μέ τό ποσό των 12.200 δολαρίων!

Τί είχε συμβεί; 'Η Πίπι Κούνιλαν, ή τριχρονη κόρη της Σάρας, αποφάσισε να παίξει στον οικογενειακό ηλεκτρονικό υπολογιστή, όταν οι γονείς της κοιμούνταν. Μπήκε στην ιστοσελίδα δημοπρασιών TadeMe, την οποία επισκέπτονταν οι γονείς της, και άθελά της πλειοδότησε στή δημοπρασία για τον έκσκαφέα, ίσως γιατί τον βρήκε έλκυστικό ως παιχνίδι! 'Εκτοτε, ή μικρή Πίπι δέν ξαναείδε τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, πού τοποθετήθηκε πλέον σέ απομακρυσμένο γι' αυτήν σημείο...

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η ΕΞΑΡΤΗΣΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Φαίνεται πώς είναι μέσα στήν μεταπτυχική φύσι του ανθρώπου ή ροπή πρός τίς εξαρτήσεις και τίς παντοειδείς δεσμεύσεις. Δέν εξηγείται διαφορετικά τό πώς όλα τά σύγχρονα μέσα τεχνολογίας καθίστανται από ύπηρετες, στό τέλος τυραννικοί και άνελέητοι δυνάστες. Παλαιότερα ήταν ή τηλοψία, ή όποία έχαρακτηρίσθη από τούς ψυχολόγους ως ένα ισχυρό μέν, αλλά άνεπίγνωστο ναρκωτικό. Κατόπιν ήρθε ή

σειρά τῶν κινητῶν· κι αὐτά μονοπώλησαν τὴν προσοχή καὶ τὴν ἀφοσίωσι τῶν «χρηστῶν» τους. (Βλέπετε πῶς καὶ ἡ ἴδια λέξις «χρήστης» παραπέμπει σέ ἐξαρτησιογόνο συνήθεια: χρήστης οὐσιῶν, χρήστης κινητοῦ!). Τελευταία προβάλλεται ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τὸ διαδίκτυο. Ἀντιγράφουμε ἀπὸ σχετικό δημοσίευμα: «Τὸν ἔθισμό τους ἀπὸ τὴν ἱστοσελίδα κοινωνικῆς δικτύωσης, τὸ Facebook, συνειδητοποιοῦν ὅλο καὶ περισσότεροι ἔφηβοι, καταλαβαίνοντας ταυτόχρονα ὅτι μποροῦν νὰ δαπανήσουν πολὺ πιὸ δημιουργικά τίς ὥρες ποὺ περνοῦν μπροστὰ στὸν ὑπολογιστὴ τους. Ἡ ἀπεξάρτησις ἀπὸ τὸ Ἴντερνετ, ὅμως, καὶ σέ αὐτὴ τὴν περίπτωσι εἶναι δύσκολη καὶ ἐπώδυνη. Καθὼς, μάλιστα, δὲν ὑπάρχουν «ἐξειδικευμένα προγράμματα ἀπεξάρτησις», τὰ παιδιὰ ἀναγκάζονται νὰ ἐπινοήσουν δικούς τους τρόπους, ποὺ θὰ τοὺς ἐπιτρέψουν νὰ διατηρήσουν τὸν αὐτοέλεγχό τους» (Καθημερινή 22.12.2009).

Ἡ ἐξάρτησις, ὅποιασδήποτε μορφῆς, συντελεῖται ὅταν ὑπάρχει πρόσφορο γι' αὐτὴν ἔδαφος· κι αὐτὸ προετοιμάζεται ὅταν ὑπάρχουν οἱ ἐξῆς προϋποθέσεις:

- Κακὴ χρῆσις τῆς τεχνολογίας ἢ τοῦ μέσου. Τὰ διάφορα τεχνολογικά ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἠθικῶς οὐδέτερα· καθίστανται ἐπαινετά ἢ ἐπικριτά ἀναλόγως τῆς χρήσεώς τους. Ἕνας ὑπολογιστὴς μπορεῖ, π.χ. νὰ χρησιμοποιηθῇ γιὰ μία λεπτὴ χειρουργικὴ ἐπέμβασις ἢ γιὰ μία ἐξ ἀποστάσεως διάγνωσις καὶ αὐτὴ ἡ χρῆσις θεωρεῖται θεμιτὴ καὶ

ἐπαινετὴ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ γιὰ τὴν ὑποκλοπὴ προσωπικῶν δεδομένων, γιὰ τραπεζικὲς ἀπάτες, γιὰ ὑπεξαίρεσις χρημάτων, γιὰ πορνογραφία. Αὐτὴ ἡ χρῆσις προδήλως κατατάσσει τίς συγκεκριμένους πράξεις καὶ ὄχι τὸ μέσο ποὺ ἐχρησιμοποιήθη στίς κακές καὶ ἀπορριπτές. β) Ἀδυναμία θέσεως καὶ τηρήσεως ὁρίων στίς δραστηριότητές μας. «Ἐστὼ ἡ χρῆσις τῆς χρεῖας σύμμετρος», μᾶς συμβουλεύουν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ ὑπερβολὴ δημιουργεῖ πάντοτε προβλήματα. Ἡ θέσπισις ὁρίων καὶ ἡ τήρησις τους χρειάζεται γιὰ τὴν ὀρθὴ διαχείρισι τοῦ χρόνου μας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐν γένει αὐτοκυριαρχία μας. Ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖ τὸν ὁρο ἐγκράτεια, δηλώνουσα μέ αὐτόν ὅτι ἡ δύναμις, τὸ κράτος, πρέπει νὰ ὑπάρχη μέσα μας γιὰ νὰ ἀντιστεκόμαστε σέ κάθε κίνησι, ἢ ὅποια ἐπιδιώκει νὰ μᾶς καταστήσῃ δούλους σέ συνήθειες βλαβερές καὶ καταστροφικές. Τὸ πρόβλημα, στίς ἡμέρες μας, μεγεθύνεται ἀπὸ τὴν ἔλλειψι ὁρίων μέ τὴν ὅποια ἀνατρέφονται χιλιάδες παιδιὰ, τὰ ὅποια ἀργότερα ὡς ἔφηβοι καὶ ὡς ἐνήλικες, θὰ καθίστανται πιὸ εὐάλωτοι σέ ἐξαρτήσεις καὶ κακές ἔξεις. γ) Ἀπουσία νοήματος ζωῆς. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ βαθύτερο καὶ οὐσιαστικώτερο αἷτιο, ποὺ ὀδηγεῖ πλείστους ἀνθρώπους στίς ποικίλες ἐξαρτήσεις καὶ ἔξεις. Ὁ ἄνθρωπος ἐκ φύσεως ἀναζητᾷ κάτι τὸ ὅποιο θὰ μπορέσει νὰ γεμίσῃ τὴν ὑπαρξί του. Νομίζει ὅτι θὰ τὸ βρεῖ στὰ διάφορα αἰσθητὰ καὶ ὕλικά πρά-

γματα. Γαντζώνεται, λοιπόν, σέ αυτά καί βυθίζεται μέ τίς ὥρες στους πλασματικούς κόσμους πού τοῦ προσφέρονται, βαυκαλιζόμενος ὅτι κατ' αὐτόν τόν τρόπο γεμίζει τό ὑπαρξιακό του κενό. Αὐτό ἀποδεικνύεται φενάκη καί ὁ «διψασμένος» βυθίζεται ὁλοέν καί περισσότερο ἐκεῖ πού θεωρεῖ ὅτι θά ξεδιψάσει, ἀντιπαρερχόμενος τό γεγονός τῆς δεσμεύσεως καί πλήρους ἐξαρτήσεως του ἀπ' αὐτό. Ἀγνοεῖ ὁ ἐξαρτημένος τόν ξεκάθαρο λόγο τοῦ Κυρίου μας ὅτι «ἐάν τις διψᾷ ἐρχέσθω πρὸς με καί πινέτω» (Ιω. 7:37) καί «οὐ διψήσῃ πώποτε» (Ιω. 6:35). Ὁμολογοῦσε ὁ ἄγιος Αὐγουστίνος: «ἀνήσυχη εἶναι ἡ ψυχή μου μέχρι νά βρῇ Ἑσένα».

Ἡ ἐξάρτησις ἀπό τά σύγχρονα μέσα τῆς τεχνολογίας εἶναι ἓνας διαρκῆς πειρασμός γιά ὅλους τοὺς σημερινούς ἀνθρώπους. Οἱ χριστιανοί, ὅμως, ἔχομε

τὴν δυνατότητα, ἀξιοποιοῦντες τὴν Χάρι τοῦ Κυρίου μας καί τὰ μέσα τῆς ἀσκήσεως (μελέτη, προσευχή, νηστεία, ἐγκράτεια, λατρεία) νά ἀποφύγωμε ἢ νά ἀποδесμευθοῦμε ἀπὸ αὐτές τίς ἐξαρτήσεις. Ἡ Ἐκκλησία μέ τὴν λέξη νηστεία δέν ἐννοεῖ μόνο τὴν ἀποχή ἀπὸ τίς σωματικές τροφές, ἀλλὰ καί τὴν περικοπή κάθε ἐρεθίσματος, τό ὅποιο μᾶς ἀποσπᾷ τὴν προσοχή καί μπορεῖ νά μᾶς ὀδηγήσῃ στὴν ἐξάρτησι καί τὴν ὑποδούλωσι. Ἡ ἐκούσιος θυσία ἀκόμη καί τῶν θεμιτῶν δικαιωμάτων μας, τῆς καλῆς χρήσεως τῆς τεχνολογίας, ἀποβαίνει τελικῶς σέ πνευματικό μας ὄφελος: «οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ πάντα στέγομεν ἵνα μὴ τινα ἐγκοπὴν δώμεν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ» (Α' Κορ. 9:12), ὅπως μᾶς ἐδίδαξε διὰ λόγων καί ἔργων ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Ι. Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

«AKTINES». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανική Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδός Καρύτη 14, 105 61 Ἀθῆναι, Τηλ. 210.32.35.023. Ἐκδότης καί Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθῆναι. Ὑπεύθυνη Τυπογραφείου: Μαρία Κ. Τσινταράκη, Γαμβέττα 12, 106 77 Ἀθῆναι, Τηλ. 210.38.05.816. Τιμὴ τεύχους ΕΥΡΩ 1,50. Ἐτησίᾳ συνδρομή, Ἑσωτερικοῦ ΕΥΡΩ 15, Ἐξωτερικοῦ ΕΥΡΩ 30. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπιφυλάσσει εἰς αὐτὴν τό δικαίωμα νά μὴ δημοσιεύῃ ἢ νά συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δέν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελίαι ἐντύπων ἐν γένει καί διηλοκρισίαι δέν δημοσιεύονται. www.xee.gr. ΚΩΔΙΚΟΣ 1692.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθῆναι, Φεβρουάριος 2010

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»
Ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως «Ἡ Δαμασκός» κυκλοφοροῦν:

π. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

○ **ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ**

Προβληματισμοὶ καὶ προτάσεις

ΤΡΕΙΣ ΜΟΡΦΕΣ ΙΕΡΕΣ:

○ **Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΕΝΟΣ ΑΓΙΟΥ**

Νικόλαος Μύρων τῆς Λυκίας

○ **ΑΦΥΠΝΙΣΤΗΣ ΣΤΟΝ ΜΩΡΙΑ**

Ἰγνάτιος Λαμπρόπουλος

○ **Ο ΧΡΙΣΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ**

Ἀλέξανδρος Γκιάλας (Γ. Βερίτης)

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΛΑΙΟΥ

ΕΛΠΙΔΑΣ ΧΑΜΟΓΕΛΑ

Χαριτωμένη ποιητική συλλογή.

*

ΕΛ. Χ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΑΡΙΤΣΗ

ΟΤΑΝ Η ΕΥΛΑΒΕΙΑ

ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ἡ γέννηση καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς πολυφωνικῆς
θρησκευτικῆς μουσικῆς στὴν Εὐρώπη.

*

Γ.Δ. ΚΟΥΒΕΛΑ

Η ΣΥΓΧΥΣΗ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ ΜΑΣ

ΚΑΙ Η ΔΙΕΞΟΔΟΣ

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 3221 283

«ΑΚΤΙΝΕΣ»
ΚΑΡΥΤΣΗ 14, Τ. Τ. 105 61
ΑΘΗΝΑΙ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Κ. ΣΤΑΘΑΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΑ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΝ 20όν ΑΙΩΝΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

ΑΘΗΝΑΙ 2008